

**Sijoitetun lapsen havainnointilomakkeen
uudistaminen lastensuojelun lyhytaikaisessa
perhehoidossa hoito- ja
kasvatussuunnitelmaa sekä systeemistä
työtettä tukevaksi**

Tiivistelmä

Tekijä(t) Vainio, Piritta	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Valmistumisaika 2022
	Sivumäärä 35+9	
Sijoitetun lapsen havainnointilomakkeen uudistaminen lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa		
Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa sekä systeemistä työtettä tukevaksi		
Tutkinto ja koulutusala Sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja) Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä, lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän (PHHYKY) lastensuojelun lyhytaikaiseen perhehoitoon. PHHYKY:n lastensuojelussa on otettu käyttöön systeemisen lastensuojelun toimintamalli, jota ollaan laajentamassa nyt myös perhehoitoon. Lastensuojelulakiin on vuonna 2020 lisätty hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka kuvaa asiakassuunnitelmaa tarkemmin sitä, miten lapsen arkea toteutetaan sijaishuoltopaikassa.</p> <p>Työn tarkoituksena oli lisätä lastensuojelun ammattilaisille tietoa sijoitetun lapsen arjesta lyhytaikaisen perhehoidon aikana. Työn tavoitteena oli uudistaa sijaishuollossa olevan lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa niin, että se tukisi hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemistä sekä systeemistä työtettä. Teoriaosuudessa käsitellään systeemisen lastensuojelun käsitettä sekä lastensuojelun asiakkuuteen liittyviä asiakirjoja ja tietojen kirjaamista. Teoriaosuudessa käsitellään myös lastensuojelun perhehoitoa, siihen liittyvää toimeksiantosopimusta sekä perhehoitajan oikeuksia ja velvollisuuksia sijaishuollon aikana.</p> <p>Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytettiin lineaarista toimintamallia. Tuotoksena valmistui sijoitetun lapsen uudistettu havainnointilomake, jonka toimivuutta arvioivat lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät, perhehoidon vastuutyöntekijät sekä perhehoitajat. Tutkimuksessa arvioiteja kerättiin laadullisin menetelmin sekä haastattelemalla että sähköisten kyselyjen muodossa.</p> <p>Perhehoidon vastuutyöntekijöiden sekä perhehoitajien arviointien mukaan uudistettu lomake on jäsennellympi ja toimivampi kuin aiemmin käytössä olleet lomakkeet, jonka vuoksi uudistettu lomake otetaan käyttöön lyhytaikaisessa perhehoidossa. Sosiaalityöntekijöiden arviota lomakkeesta ei tässä tutkimuksessa saatu.</p>		
Asiasanat lastensuojelu, lastensuojelun perhehoito, hoito- ja kasvatussuunnitelma, systeeminen lastensuojelu		

Abstract

Author(s) Vainio, Piritta	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2022
	Number of Pages 35+9	
Title of Publication Renewal of the Observation Form of a Placed Child in Child Protection in Short-Term Family Care Supporting the Care and Education Plan and the Systemic Work Grip		
Degree and field of study Bachelor of Social Services (UAS)		
Name, title and organisation of the client Päijät-Häme Joint Authority for Health and Wellbeing, Short-term Family Care of Child Protection		
Abstract <p>This thesis was made by order of Päijät-Häme joint authority for health and wellbeing (PHHYKY) and there in child protection for short-term family care. Systemic child protection has been introduced in PHHYKY child protection and it will be introduced also in child protection family care. Care and education plan has been added into the Child Welfare Law in year 2020. Care and education plan describes how to carry out the daily life of a child in a foster care in more detail than client plan.</p> <p>The purpose of this work was to add information of placed child for professionals in child protection. The aim of this work was to reform the observation form of the child who is placed in short-term family care of child protection. Purpose of the observation form is to support care and education plan and systemic child protection. The systemic child protection and documents relating to child protection and registering the knowledge of the placed child were treated in theory proportion. Child protection family care and family carers rights and obligations and contract of assignment were also treated in theory proportion.</p> <p>A linear approach was used in the functional study. Completed output of this work was renewal of the observation form of a placed child. Assessment of the observation form was made by social workers, family care responsible workers and family carers. The study evaluations were collected using qualitative methods both through interviews and in the form of electronic surveys.</p> <p>Based on the evaluations of family care responsible workers and family carers the revamped form is more structured and functional than previously used forms. Therefore, the revised form will be introduced in short-term family care. The social worker's assessment of the form was not obtained in this study.</p>		
Keywords child protection, child protection family care, care and education plan, systemic child protection		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Opinnäytetyön lähtökohdat	1
1.2	Toimeksiantajan esittely.....	2
1.3	Tavoite ja tarkoitus.....	2
2	Lastensuojelu	4
2.1	Systeeminen lastensuojelu	4
2.2	Lastensuojelun asiakkuus.....	5
2.3	Asiakassuunnitelma.....	7
2.4	Hoito- ja kasvatussuunnitelma	8
2.5	Asiakastiedot ja kirjaaminen asiakasasiakirjoihin	9
3	Lastensuojelun perhehoito	11
3.1	Julkisen hallintotohtävän hoitaminen ja toimeksiantosopimus	11
3.2	Lyhytaikainen perhehoito	13
3.3	Perhehoitajan velvollisuudet ja perhehoidon valvonta.....	14
3.4	Perhehoitajan tuki.....	15
3.5	Sijoitetun lapsen havainnointilomake lyhytaikaisessa perhehoidossa	17
4	Toiminnallisen opinnäytetyön toteutus	18
4.1	Taustaa ja rajaaminen	18
4.2	Tutkimusmenetelmä ja sen perustelut.....	18
4.3	Havainnointilomakkeen valmistaminen	21
4.4	Havainnointilomakkeen kokeileminen ja arviointi	22
5	Havainnointilomakkeen sopivuus käytännössä	24
5.1	Perhehoitajan arvio.....	24
5.2	Lastensuojelun ammattilaisten arvio	25
6	Yhteenveto	28
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	28
6.2	Pohdinta	30
6.3	Jatkotutkimusehdotuksia.....	32
	Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Sijoitetun lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa

Liite 2. Lapsen kuulumiset lomake Kolmen talon mallin mukaan

Liite 3. Tietoa Kolmen talon mallista perhehoitajalle

Liite 4. Tutkimuslupa

1 Johdanto

1.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Lastensuojelun systeminen toimintamalli perustuu luottamukseen sekä systemiseen vuorovaikutustyöhön. Ratkaisukeskeinen, kunnioittava vuorovaikutus kuuluu systemiseen toimintatapaan, jossa lähtökohtana on ensisijaisesti lapsen tai nuoren kokemukset. Systemisen lastensuojelun tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä sekä antaa tukea systemisen tiimin jäsenille. Systemisessä toimintamallissa pyritään rakentamaan syvempää ymmärrystä lapsen ja hänen perheensä tilanteesta sekä avuntarpeesta. Yhdessä ammattilaisten ja perheen kanssa pohtimalla voidaan aikaansaada ratkaisuja, joiden avulla voidaan aikaan saada muutoksia. Perheen systeemiin kuuluvat perheenjäsenten lisäksi myös työntekijät ja toimijat, joiden toiminta vaikuttaa perheeseen ja lapseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Lastensuojelulain mukaan ensisijainen lastensuojelun sijoitusmuoto on perhehoito (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §). Lyhytaikaiseen perhehoitoon lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanoton kautta. Lyhytaikaisena perhehoitajana voi toimia tehtävään koulutettu perhehoitaja tai tuttu henkilö lapsen sukulais- tai läheisverkostosta. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä 2021, 6–8.) Perhehoidossa lapsi, joka ei voi asua biologisten vanhempien luona, voi saada sijaisperheessä perheenomaista hoitoa ja mahdollisuuden läheisiin ihmissuhteisiin (Kettukuja ym. 2018, 5).

Perhehoitajan velvollisuuksiin kuuluu turvata lapsen hyvä hoito ja kasvatustarpeiden täyttämisen aikana. Perhehoitajan velvollisuuksiin kuuluu myös lapsen oikeuksien edistäminen sekä velvollisuus tuoda esiin näkökulmansa lapseen liittyvissä asioissa. Myös kirjallisen tiedon tuottaminen lapsen arjesta kuuluu perhehoitajan tehtävään. Lapsen tiedot perhehoitaja toimittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, ja ne auttavat luomaan yhteisymmärrystä lapsen hyvän hoidon toteuttamiselle. (Eriksson & Säles 2021, 59, 61–62.) Perhehoitaja on oikeutettu tarvitsemaansa tukeen, jota hän tehtävässään tarvitsee vastatakseen sijoitetun lapsen tarpeita. Tuen avulla voidaan turvata ja kohdentaa tukea perhehoitajalle, jotta hän osaa ja jaksaa vaativassa tehtävässään. Perhehoitajalle annetusta tuesta katsotaan hyötyvän ensisijaisesti perhehoitoon sijoitettu lapsi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Lastensuojelulakiin (417/2007) on lisätty pykälä 30 a Hoito- ja kasvatussuunnitelma, joka astui voimaan vuoden 2020 alusta. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on lapsen asiakassuunnitelmaa täydentävä suunnitelma, jonka tarkoituksena on havainnollistaa

keinoja, joilla asiakassuunnitelmassa asetettuja tavoitteita voidaan saavuttaa. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa voidaan yksityiskohtaisesti kuvailla ja täsmentää keinoja, joiden avulla lapsen tarpeisiin voidaan vastata ja samalla turvata lapsen hyvä kohtelu. (Laki lastensuojelun muuttamisesta 542/2019, 30a §.) Rädyn (2019, 261) mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjataan asiakassuunnitelmaa yksityiskohtaisemmin, kuinka lapsen arkea toteutetaan sijaishuolto paikassa.

1.2 Toimeksiantajan esittely

Päijät-Sote on sosiaali- ja terveystalvaeluja yhteen kokoava toimija, joka palvelee asukkaitaan Päijät-Hämeen alueella (Päijät-Sote a). Päijät-Sotessa toimii julkinen organisaatio Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä (PHHYKY), jonka omistuksesta vastaavat alueen kunnat. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä tuottaa julkiset sosiaali- ja terveystalvaelut Päijät-Hämeen hyvinvointialueella. (Päijät-Sote b; Päijät-Sote c.) Päijät-Sotella, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymällä ja Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymällä tarkoitetaan tässä työssä julkisia sosiaalialan palveluja.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä on suuri sosiaalipalveluja tuottava toimija, joka tuottaa Päijät-Hämeen alueella perhe- ja sosiaalipalvelut, joiden alaisuuteen lapsiperhepalvelut kuuluvat. Lapsiperhepalveluihin kuuluu lastensuojelu, jossa kodin ulkopuolisiin palveluihin kuuluu lastensuojelun perhehoito. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä järjestää perhehoidon palveluja Päijät-Soteen kuuluville kunnille, joita ovat Lahti, Hollola, Orimattila, Asikkala, Padasjoki, Hartola, Iitti, Myrskylä, Artjärvi, Pukkila, Kärkölä ja Hämeenkoski, sekä näiden lisäksi Heinolalle ja Sysmälle. (Mäkitalo & Sabbah 2021.) Opinnäytetyöni toteutan lastensuojelun perhehoidossa yhteistyössä lyhytaikaisen perhehoidon kanssa.

1.3 Tavoite ja tarkoitus

Lyhytaikaisessa perhehoidossa on ollut tarve perhehoitoon sijoitetun lapsen havainnointilomakkeen uusimisesta jo pidemmän aikaa. Tällä hetkellä erilaisia havainnointilomakkeita on ollut käytössä kolme eri laista, riippuen millaista tietoa lapsesta kerätään. Lomakkeet ovat hyvin erilaisia ja niillä kerätään joko pääpiirteittäin tietoa lapsesta rastiittamalla tai avoimien, hieman johdattelevien kysymysten avulla, jolloin lomakkeesta saattaa jäädä oleellisia tietoja pois liian avointen kysymysten vuoksi. Havainnointilomaketta olisi hyvä uudistaa siten, että siinä olisi tarkemmin aiheittain jäsenneiltyjä kysymyksiä, jotta perhehoitaja voisi kattavammin välittää lapsesta arkitietoja lastensuojelun ammattilaisille.

Opinnäytetyön tavoitteena on uudistaa sijaishuollossa olevan lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitajan täyttämän

havainnointilomakkeen on tarkoitus tukea lapsesta tehtävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, josta vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Havainnointilomake toimii dokumenttina lapsen tilanteesta lyhytaikaisessa perhehoidossa hänen sen hetkessä elämäntilanteessaan. Lapsesta saatujen tietojen avulla myös perhehoitajan vastuutyöntekijä voi paremmin suunnitella perhehoitajalle annettavaa tukea ja ohjausta lapsikohtaisesti. Lomakkeen tietojen avulla lastensuojelun ammattilaiset tulevat paremmin tietoiseksi lapsen arjesta, niin sujuvista kuin haasteellisista asioista. Lapsen arkitiedon lisääntyminen auttaa lastensuojelun ammattilaisia asettamaan paremmin lapsen tavoitteita, perhehoitajan tavoitteita, sekä tietojen avulla voidaan ohjata ja neuvoa perhehoitajaa lapsen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Havainnointilomakkeen uudistamisen tarkoituksena on lisätä lastensuojelun ammattilaisille tietoa sijoitetun lapsen arjesta lyhytaikaisen perhehoidon aikana. Kun lyhytaikaisessa perhehoidossa lapsen arjesta saadaan mahdollisimman paljon konkreettista tietoa, hänen asioissaan voidaan tehdä mahdollisimman hyviä päätöksiä ja asettaa tarvittavia tavoitteita. Tarkoitus on kerätä tietoa arjesta niin, että se palvelisi systeemistä työtettä, hoito- ja kasvatussuunnitelmaa sekä sen avulla voitaisiin suunnitella perhehoitajalle annettavaa tukea.

Aihe on rajattu lastensuojelun lyhytaikaisen perhehoidon päivystysperheisiin ja sijoitetun lapsen havainnointilomaketta kokeillaan näissä perhehoitoperheissä helmikuun 2022 aikana sijoitetuista lapsista. Lomakkeen täyttävät perhehoitajat, heillä sijoitettuna olevien lasten tiedoilla. Perhehoitajat, lasten asioista vastaavat sosiaalityöntekijät sekä lyhytaikaisen perhehoidon vastuutyöntekijät arvioivat lomakkeen toimivuutta omasta ja lapsen näkökulmasta.

2 Lastensuojelu

2.1 Systeminen lastensuojelu

Systemisellä lastensuojelulla tarkoitetaan toimintamallia, jota toteutetaan tiimityönä systemisellä työotteella (Civil ym. 2019, 10). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) mukaan lastensuojelun systemisessä toimintamallissa yhdistyy luottamukseen perustuva systeminen vuorovaikutustyö, jota toteutetaan moniammatillisesti lapsen suojelemiseksi vaikeissa perhetilanteissa. Ratkaisukeskeinen, kunnioittava ja keskusteluun pyrkivä vuorovaikutus on systemisen työskentelyn perusta, jonka lähtökohtana on ensisijaisesti lapsen tai nuoren kokemukset, mutta myös hänen perheensä kokemukset. Systemisen työotteen valossa lapsi ja hänen perheensä nähdään suurempana kokonaisuutena, jossa kaikilla osilla on vaikutusta toisiinsa. Tämän vuoksi syy-seuraussuhteet ovat moninaisia, jossa jokaisella systemin osalla on sekä syy että seuraus.

Systemisen toimintamallin avulla tavoitellaan vaikuttavampaa lastensuojelua, vahvistetaan lapsen ja hänen läheistensä vaikutusmahdollisuuksia kuulemalla heitä sekä vahvistamalla kohtaavaa, ihmissuhdeperustaista työskentelyä. Tavoitteena on vahvistaa myös eri toimijoiden yhteistyötä ja luoda tukea antavia rakenteita sosiaalityöntekijöille ja muille systemisen tiimin jäsenille. Systemisessä toimintamallissa tavoitteena on yhdessä rakentaa syvempää ymmärrystä lapsen ja hänen perheensä tilanteesta ja avuntarpeesta. Tavoitteiden avulla pyritään varmistamaan asiakkaana olevan lapsen oikeuksien toteutuminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Asiakassuhteen rakentaminen on tärkeää systemisen toimintamallin mukaisessa työskentelyssä. Sosiaalityöntekijä tapaa lasta ja hänen perhettään, jotta luottamus on mahdollista saavuttaa heidän välilleen ja he voivat tutustua toisiinsa. Luottamuksen saavuttaminen on tärkeää, jotta lapsen tarpeista ja perheen tilanteesta on helpompi nostaa esiin asioita ja pohtia tarvittavia muutoksia systemin sisällä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

Sudenlehden (2018, 19, 24) mukaan perhesysteemissä viestinnän tulee tapahtua koko systemin tasolla, jolloin haitallisia rooleja on mahdollista päästä purkamaan perheen dynamiikkaa, vuorovaikutusta ja rakenteita muuttamalla. Lapsen oireilu voidaan systemisen ajattelun mukaan nähdä usein reagoitina perhetilanteesta tai ympäristöstä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2021) mukaan niin ammattilaiset kuin lapsi ja hänen perheensä ovat mukana pohtimassa erilaisiin tilanteisiin johtaneita tekijöitä ja miettivät ratkaisuvaihtoehtoja, joiden avulla perhe voisi tilanteesta päästä eteenpäin. Kun lapsi ja perhe ovat mukana pohdinnoissa, voidaan aikaansaada pitkäaikaisia, myönteisiä

muutoksia, joihin kaikki voivat sitoutua. Perheen systeemiin kuuluvat myös työntekijät, jotka auttavat lasta ja perhettä eri palveluissa, jolloin myös heidän toimintansa vaikuttavat perheeseen ja lapseen.

Lastensuojelun systeemissä tiimimallissa pohditaan moniammatillisesti lapsen ja perheen tilannetta. Tiimiin kuuluu sosiaalityöntekijöitä, perheterapeutti, konsultoiva sosiaalityöntekijä, koordinaattori sekä mahdollisesti muita työntekijöitä, muun muassa perhetyöntekijöitä tai sosiaaliohjaajia. Tiimi kokoontuu viikoittain kokoukseen keskustelemaan yhdessä lapsen ja perheen tilanteesta, jolloin lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on laajempi ja jatkuva tuki tiimiltä. Viikkokokoukseen voidaan kutsua mukaan myös lapsi ja perheenjäseniä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.)

2.2 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelulain (417/2007, 26 §) mukaan sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun työntekijän on arvioitava lastensuojeluntarve, jos lastensuojeluasia tulee vireille. Vireille tulo voi alkaa sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun työntekijän vastaanottamasta hakemuksesta tai muulla tavoin tietoon saadusta lapsesta, jolla on mahdollinen tarve lastensuojelulle. Lapselle tulee tehdä sosiaalihuoltolain 36. pykälän mukainen palvelutarpeenarviointi, joka on aloitettava viipymättä, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä vireille tulon alkamisesta ja valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa, ellei sitä katsota ilmeisen tarpeettomaksi. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve. Mikäli lastensuojelun tarve todetaan, sosiaalityöntekijä tekee arvion lastensuojelulain mukaisien palvelujen ja tukitoimien tarpeesta. Sosiaalityöntekijä arvioi myös lapsen kasvuolosuhteita sekä lapsen huoltajien tai hoidosta vastaavien henkilöiden mahdollisuudesta pitää huolta, hoitaa ja kasvattaa lasta.

Lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen tarvitaan sosiaalityöntekijän tekemä arvio lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavista tekijöistä, kuten haitallisista kasvuolosuhteista tai lapsen omasta käyttäytymisestä johtuen, ja hän tarvitsee tämän vuoksi lastensuojelulain mukaisia tukitoimia tai palveluja. Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös, jos lapselle päätetään myöntää tai hänelle aletaan järjestää lastensuojelulain mukaisia palveluja. Sosiaalityöntekijä tekee arvioinnin palvelutarpeen perusteella. Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös, jos joudutaan turvautumaan kiireellisiin toimiin lapsen kehitystä ja terveyttä turvaamalla, vaikka palvelutarpeen arviointi ei olisi vielä valmistunut. Lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta tekee sosiaalityöntekijä merkinnän lastensuojeluasiakirjoihin ja siitä on välittömästi ilmoitettava sekä lapselle että hänen vanhemmilleen. Tiedoksi antamisen ajankohta, tapa ja tiedon välittäjä sekä kenelle tieto on annettu, tulee mainita

asiakirjoihin. Asiakirjoihin tulee mainita myös, mikäli tietoa ei ole voitu antaa ja perustelu sille, miksi tieto on jäänyt antamatta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27 §; Rätty 2019, 236.)

Lastensuojelulain (417/2007) 34. pykälä velvoittaa ryhtymistä lastensuojelun avohuollon tukitoimiin viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Tukitoimien tarkoituksena on vahvistaa ja tukea vanhempien tai lapsen kasvatuksesta vastaavia henkilöiden kasvatusmahdollisuuksia ja -kykyä sekä tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä. 37. pykälän mukaan lapsi ja hänen vanhempansa tai kasvatuksesta vastaava henkilö voivat saada yhdessä kuntouttavaa tai arvioivaa perhehoitoa tai laitoshoidoa. Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena myös yksin kotinsa ulkopuolelle, mikäli katsotaan, että se on hänen etunsa mukaista ja se katsotaan lapselle tarpeelliseksi. Sijoitus toteutetaan vanhempien ja kaksitoista vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella. Lain pykälä 37 a määrittää, että avohuollon tukitoimena lasta ei voida sijoittaa toistuvasti, ellei uuden lyhytaikaisen sijoituksen katsota olevan lapsen edun kannalta välttämätöntä. Sijoituksen jatkamisen edellytykset tulee arvioida kolmen kuukauden kuluessa sijoituksen alkamisesta ja sijoituksen jatkuessa kolmen kuukauden välein. Mahdollinen huostaanoton tarve tulee selvittää arvioinnin yhteydessä. Lapsen edun vaatiessa, avohuollon tukitoimiin voidaan ryhtyä myös kiireellisesti, mikäli tukitoimet katsotaan tarpeelliseksi ja riittäväksi. Rätty (2019, 334) mukaan laki ei määritä tarkkaa enimmäiskestoajaa avohuollon tukitoimena toteutetulle sijoitukselle, mutta määrittää sen sanamuodoltaan kuitenkin lyhytaikaiseksi.

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisenä sijoituksena, mikäli sosiaalityöntekijä lapsen tilanteen niin vaatiessa päättää. Lapsen katsotaan olevan tällöin välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan kolmekymmentä päivää, jolloin sijoitus loppuu. Kiireellinen sijoitus voi jatkua, jos sosiaalityöntekijä tekee kiireellisen sijoituksen aikana hakemuksen hallinto-oikeudelle lapsen huostaanotosta tai huostaanottoa koskeva asia on vireillä, ennen kiireellisen sijoituksen päätöstä, hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Kiireellisen sijoituksen aikana päätösvalta lapsen aisoissa on sosiaalihuollon toimielimellä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §.) Rätty (2019, 365–367) mukaan lapsen huostaanotto on mahdollista vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia tai riittäviä lapsen tilanteeseen nähden. Huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen lapselle on toimenpiteistä viimesijaisin ja sen on oltava lapsen edun mukainen. Lapsen huostaanotto voi olla lapsen huoltajan suostumukseen perustuva virkamiespäätös tai viranhaltijan hakemuksen perusteella tehty hallinto-oikeuden päätös.

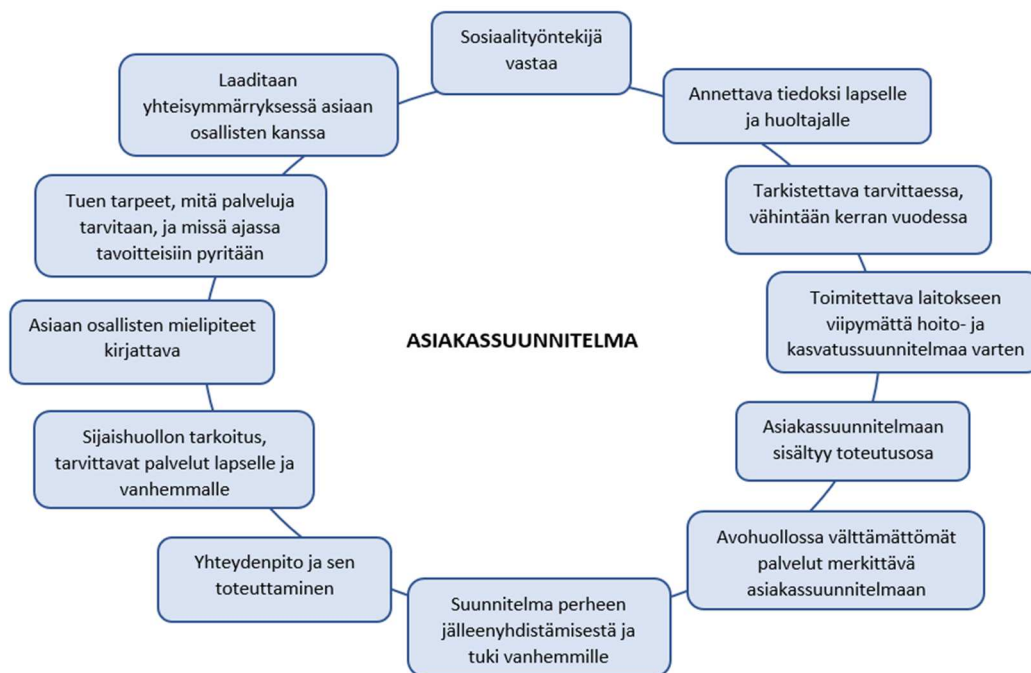
Lastensuojelulain (417/2007) 13. pykälän mukaan on lapselle lastensuojelun asiakkuuden alkaessa nimettävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Aranevan (2018, 74–75)

mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on asiantuntija, joka on virkavastuussa oleva henkilö, joka ohjaa ja suunnittelee sekä seuraa lastensuojelun palveluiden ja tukitoimenpiteiden toteuttamista ja niiden vaikuttavuutta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä arvioi ovatko lastensuojelussa toteutetut toimenpiteet lapsen edun mukaisia. Lastensuojelulain (417/2007) 53. pykälän mukaan lapsella tulee olla riittävä mahdollisuus tavata omaa lasten asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää henkilökohtaisesti.

2.3 Asiakassuunnitelma

Räty (2019, 249) kuvaa asiakassuunnitelman olevan luonteeltaan viranomaisen asiakirja. Lapselle tehtävä asiakassuunnitelma on lastensuojelussa tärkeä työväline (Araneva 2018, 69). Lastensuojelulain (417/2007, 30 §) mukaan asiakassuunnitelma tulee tehdä jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja se tulee tarkastaa vuosittain tai useammin, tarpeen niin vaatiessa. Asiakassuunnitelma laaditaan ja tarkastetaan, ellei ilmeistä estettä ole, yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa sekä henkilön, joka vastaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tai on lapsen muu laillinen edustaja. Asiakassuunnitelmassa voi olla mukana myös lapsen kasvatukseen olennaisesti liittyvä tai muuten hänelle läheinen henkilö. Sosiaalityöntekijä tekee arvion siitä, kuka tai ketkä, sekä missä laajuudessaan henkilöt asiakassuunnitelman laadintaan osallistuvat (Räty 2019, 253).

Asiakassuunnitelmaan kirjataan niitä asioita ja olosuhteita, joihin lastensuojelun toimin pyritään vaikuttamaan ja kuinka tarpeeseen pyritään vastaamaan. Tällaisia ovat muun muassa erilaiset palvelut ja tukitoimet sekä lapselle että perheelle. Suunnitelmaan kirjataan arvio siitä, millaisessa ajassa tavoitteiden toteutumiseen pyritään. Huostaan otetun lapsen asiakassuunnitelmassa tulee ilmetä myös sijaishuollon tarkoitus ja sille asetetut tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen. Apua ja erityistä tukea voidaan järjestää lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai henkilöille, jotka vastaa hänen hoidostaan ja kasvatuksesta. Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan tulee kirjata lisäksi se, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus tai opetus järjestetään ja kuinka yhteydenpito lapsen vanhempiin tai muihin läheisiin henkilöihin toteutetaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.) Kuviossa 1 on esitelty asiakassuunnitelmaan liittyviä asioita.

Kuvio 1. Asiakassuunnitelma (mukailtu Rätty 2019, 249)

2.4 Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Lastensuojelulakiin (417/2007) on lisätty vuoden 2020 alusta voimaan tullut pykälä 30 a Hoito- ja kasvatussuunnitelma. Sijaishuoltopaikassa olevan lapsen asiakassuunnitelmaa tulee täydentää tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Suunnitelma voidaan laatia avohuollon sijoituksen aikana. Laki kuitenkin vaatii hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimista sijaishuollossa lapselle, joka on sijoitettu laitoshuoltoon huostaanotettuna tai johon joudutaan kohdistamaan lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimia. Suunnitelma tulee laatia myös, jos katsotaan todennäköiseksi se, että rajoitustoimenpiteisiin joudutaan turvautumaan. Jos hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ei ole laadittu lain vaatimissa tapauksissa aikaisemmin, tulee se tehdä viivytyksettä. (Laki lastensuojelun muuttamisesta 542/2019, 30a §; Rätty 2019, 261.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on täydentää lastensuojelun asiakkaana olevasta lapsesta tehtävää asiakassuunnitelmaa, jonka tekemisestä vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Suunnitelman tarkoituksena on tarkentaa lapsen asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteuttamista sekä havainnollistaa keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi lapsen sijoituksen aikana. Yksityiskohtaisella kuvauksella määritellään keinoja, joilla lapsen tarpeisiin pystytään vastaamaan niin, että samalla lapsen hyvä kohtelu turvataan. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tulee tehdä lapsen kanssa yhdessä. (Laki lastensuojelun muuttamisesta 542/2019, 30a §.)

Sijaishuoltopaikan hoito- ja kasvatussuunnitelmassa kirjataan asiakassuunnitelmaa yksityiskohtaisemmin, miten lapsen arkea toteutetaan sijaishuoltopaikassa. Suunnitelmassa voidaan konkreettisesti kertoa, kuinka lapsen osallisuutta toteutetaan, miten lapsen mahdollisuuksia harrastuksiin pyritään edistämään ja miten toteutetaan lapsen tarvitsemat palvelut sekä koulunkäynti. Suunnitelmassa on hyvä tuoda esiin myös lapselle mieluisia ja tärkeitä asioista. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaan voidaan kirjata yksilöllisiä keinoja, joiden avulla voitaisiin välttyä rajoitustoimenpiteiden käytöltä tai kirjata syitä, jotka voisivat johtaa rajoitustoimenpiteisiin. (Räty 2019, 261–262.) Lastensuojelulain (417/2007, 61 §) mukaan perhehoidon aikana ainoana rajoitustoimenpiteenä voidaan toteuttaa yhteydenpidon rajoittamista. Muiden rajoitustoimenpiteiden käyttö on mahdollista vain lastensuojelulaitoksessa, joten lapselle joudutaan tekemään sijaishuoltopaikan vaihdos, jos rajoitustoimenpiteisiin joudutaan turvautumaan. Rädyn (2019, 337) mukaan minkäänlaisia rajoitustoimenpiteitä ei voi käyttää avohuollon sijoituksen aikana, ei edes yhteydenpidon rajoittamista lapsen ja hänen vanhempien tai läheisten henkilöiden välillä.

Lastensuojelulain (417/2007, 4 a §) mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin, joka pitää sisällään ikätasaisen ja kehitystä vastaavan huolenpidon ja valvonnan, johon ei voi sisältyä lastensuojelulaissa mainittuja rajoitustoimenpiteitä. Räty (2019, 19–20) korostaa, että sijaishuoltopaikassa kasvatuksen tulee olla yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävää, hyvää kasvatusta. Lapseen kohdistuvien kasvatuksellisten sääntöjen tulee pohjautua hyväksyttäviin tavoitteisiin sekä asetettujen rajojen tulee olla hyväksyttäviä ulkopuolisen tarkastelijan silmin. Säännöt ja rajat voivat olla voimassa vai sen ajan, kun ne ovat tarpeellisia ja pohjautuvat hyväksyttäviin tavoitteisiin. Tavallinen kasvatusta on oltava aina lasta kunnioittavaa ja asiallista.

Saastamoisen (2020, 41) mukaan Lastensuojelulain 11 luvun mukaisissa rajoituksissa ei ole kyse lapsen normaaliin kasvatukseen rinnastettavista kasvatuksellisista rajoista ja ohjeista, joita myös sijaishuollon aikana on lapselle asetettava. Sijaishuollon aikana lapsella katsotaan olevan oikeus kasvatuksellisiin rajoihin, koska ne tukevat lapsen hyvää ja turvallista kasvua ja kehitystä sekä osoittaa hyvää huolenpitoa. Lastensuojelulain mukaisilla rajoituksilla puututaan lapsen ihmis- ja perusoikeuksiin ja katsotaan lapsen kasvatusoikeutta pidemmälle menevästä rajoittamisesta.

2.5 Asiakastiedot ja kirjaaminen asiakasasiakirjoihin

Lastensuojelulain (417/2007) 33. pykälän mukaan lastensuojelun työntekijöiden tulee kirjata lastensuojeluasian vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tarvitsemien lastensuojelun toimenpiteisiin ja niiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot lapsen asiakasasiakirjoihin.

Asiakasasiakirjoihin tulee kirjata myös toimenpiteiden suunnitteluun, toteuttamiseen ja seurantaan liittyvät tarpeelliset tiedot. (Lastensuojelulaki 417/2007, 33 §.) Asiakirjalla tarkoitetaan sosiaalihuoltoon liittyvää kirjallista tai kuvallista dokumenttia, joka sisältää asiakkaaseen tai muuhun yksityishenkilöön liittyviä tietoja. Asiakirjaksi luetaan myös viranomaisasiakirja, joka tarkoittaa viranomaisen käytössä olevaa asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen toimesta tai laadittu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta ja toimitettu viranomaiselle asiakirjaksi. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999, 5 §; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 3 §.)

Rädyn (2019, 277–278) mukaan lapsen asiakirjojen laatiminen, ylläpitäminen ja se, mitä asioita niihin kirjataan ylös, on hyvin merkityksellistä, koska näiden asiakirjojen perusteella tehdään lapseen ja hänen vanhempiinsa koskevia päätöksiä. Asiakirjoihin tulee kirjata vain asiaan vaikuttavia, oikeita seikkoja ja niiden laatimisessa tulee noudattaa hyvän hallinnon edellyttämiä periaatteita. Asiakirjan merkinnät eivät saa kaventaa asiakkaan sosiaalihuollon oikeuksia tai johtaa väärinkäsityksiin ja niiden tulee olla kieleltään asiallisia. Asiakirjoihin voi liittää muiden viranomaisten tekemiä tai yhteistyötahojen laatimia lausuntoja ja selvityksiä. Asiakirjoissa voidaan kuvata myös lapsen olosuhteita. Julkisuuslain mukaan asiakkaalla on oikeus saada tieto asiakirjoistaan sekä niihin tehdyistä merkinnöistä. Lasta koskevaan asiakirja-aineistoon on asianomaisella, eli käytännössä sekä lapsella että hänen huoltajallaan, oikeus kaikkiin tietoihin, jotka häntä koskevassa asiassa ovat merkityksellisiä.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 14 §, 15 §) mukaan sosiaalihuollon asiakirjat ovat salassa pidettäviä. Asiakirjoja, niiden kopioita tai tulosteita ei ole lupa näyttää tai luovuttaa sivullisten käyttöön tai edes nähtäväksi. Asiakirjan salassa pidettäviä tietoja tai sisältöä, joita on saanut sosiaalihuollon tehtävissä toimiessaan, ei voi muutoinkaan paljastaa. Vaitiolovelvollisuus jatkuu myös tehtävän päättymisen jälkeen.

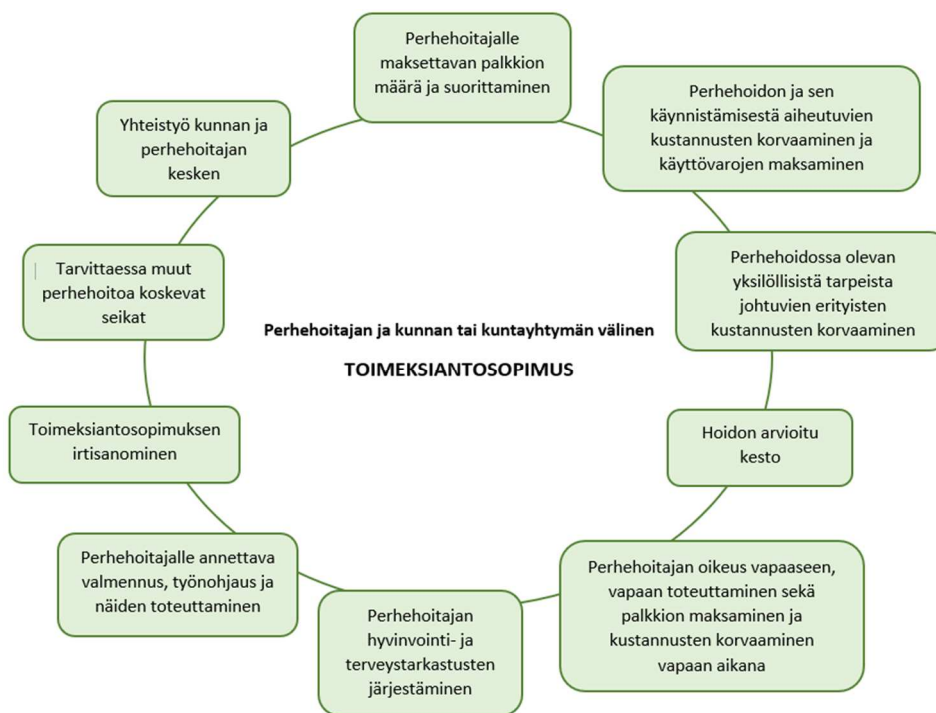
3 Lastensuojelun perhehoito

3.1 Julkisen hallintotehtävän hoitaminen ja toimeksiantosopimus

Lastensuojelun perhehoito on julkinen hallintotehtävä, joka perustuu lastensuojelulakiin. Julkinen hallintotehtävä on mahdollista antaa muulle kuin viranomaiselle hoidettavaksi vain lain nojalla. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen sijaishuolto voidaan järjestää Lastensuojelulain 49. pykälän mukaan myös yksityisessä kodissa toteutettavana perhehoitona. Myös avohuollon tukitoimenpiteenä lastensuojelulain 37. pykälän mukaan lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon. Perustuslain 124 pykälässä asetettu laillinen edellytys tällöin täyttyy ja julkisen hallintotehtävän hoitaminen voidaan antaa tämän vuoksi yksityiselle henkilölle, perhehoitajalle. Pykälä velvoittaa myös, että hallintotehtävän siirto yksityishenkilölle on oltava tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tarkoituksenmukaisuusvaatimus täyttyy perhehoidon järjestämisen osalta, koska lastensuojeluviranomainen ei instituutiona voi toteuttaa sijaishuollon tehtävää, johon kuuluu lapsen hoito, kasvatus ja huolenpito arjessa. Edellytyksenä tehtävän siirtämiselle on kuitenkin se, ettei yksilön perus- ja ihmisoikeudet sekä oikeusturva vaarannu. Lapsen hoitoa ja kasvatusta määrittää lastensuojelun perhehoidossa lastensuojelulaki. (Araneva 2018, 9–10, 128 ja 150.)

Perhehoitolain (263/2015) 3. pykälän mukaan yksityiskodissa järjestettävää ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon järjestämistä kutsutaan perhehoidoksi. Perhehoidon järjestämisestä tekee kunta tai kuntayhtymä toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa. (Perhehoitolaki 263/2015, 3 §.) Perhehoitoliiton (a) mukaan toimeksiantosopimus on virallinen asiakirja, jossa sovitaan kumpaankin sopijaosapuolen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Sopimukseen liittyvistä asioista on neuvoteltava yhdessä ja sopimus sitoo kumpaakin osapuolta. Tilanteen muuttuessa tai toisen osapuolen niin pyytäessä, tulee sopimus tarkastaa yhteisessä neuvottelussa. Toimeksiantosopimus tulee tehdä ennen hoidettavan sijoittamista perhehoitoon. Aranevan (2018, 158–159) mukaan toimeksiantosopimuksella kunta tai kuntayhtymä antaa julkisen hallintotehtävän, eli sijaishuollossa olevan lapsen tosiasiallisen hoidon ja kasvatuksen yksityisen perhehoitajan tehtäväksi. Toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa voi tehdä vain lapsen sijoittaja kunta. Perhehoitajan tulee perhehoitolain (263/2015, 6 §) mukaan olla sopiva koulutukseltaan, kokemukseltaan tai henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan perhehoitajan tehtävään. Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä perhehoitajan tulee suorittaa tehtävää varten edellytetty ennakkovalmennus. Ennakkovalmennus voidaan suorittaa erityisten syiden vuoksi myös vuoden kuluessa siitä, kun sijoitus on alkanut.

Toimeksiantosopimuksessa perhehoitaja ja kunta tai kuntayhtymä sopivat perhehoitoon liittyvistä asioista, kuten perhehoitoon liittyvien kustannusten sekä hoidon käynnistymisestä johtuvien kustannusten korvaamisesta, perhehoidossa olevan kuukausittaisten käyttövarojen maksamisesta sekä arvio hoidon kestosta. Sopimuksessa määritetään myös perhehoitajalle tehtävän hoitamisesta maksettavasta rahallisesta palkkiosta, perhehoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastusten järjestämisestä, valmennuksesta, työnohjauksesta sekä koulutuksesta sekä perhehoitajan oikeudesta vapaaseen ja vapaan toteuttamiseen liittyvistä asioista. Toimeksiantosopimukseen kirjataan myös kunnan tai kuntayhtymän sekä perhehoitajan yhteistyöstä ja perhehoitoon liittyvistä muista seikoista sekä sopimuksen irtisanomisesta. Perhehoitaja ei tehtävää hoitaessaan ole työsuhteessa sopimuksen tehneen kunnan tai kuntayhtymän kanssa. Toimeksiantosopimus tulee tarkistaa, mikäli hoidon kestossa tai sen sisällössä tapahtuu muutoksia tai kun siihen muuten katsotaan olevan tarvetta. (Perhehoitolaki 263/2015, 10 §.) Kuviossa 2 esitellään toimeksiantosopimuksessa sovittavia asioita.

Kuvio 2. Toimeksiantosopimuksessa sovittavat asiat (mukailtu Perhehoitolaki 263/2015, 10 §)

Vaikka Aranevan (2018, 160) mukaan julkisen hallintotehtävän hoitajana perhehoitaja vastaa sijaishuollossa olevan lapsen hoidosta ja huolenpidosta ei lapsen oikeudellista huoltoa voi kuitenkaan perustuslain ja lastensuojelulain mukaan hänelle siirtää, siihen liittyvän merkittävän julkisen vallan käytön vuoksi. Lastensuojelulain mukaan oikeudellisen huollon päätäntävaltaa käyttää sosiaalihuollon toimielin, eli käytännössä lapsen asioista

vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä lapsen ja hänen vanhemman tai huoltajan kanssa. Perhehoitaja ei ole oikeutettu päättämään lapsen henkilöön liittyvistä asioista esimerkiksi yhteydenpidosta läheisiin ihmisiin, olinpaikasta, terveydenhuollosta tai opetukseen ja varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa.

3.2 Lyhytaikainen perhehoito

Lastensuojelulain (417/2007, 50 §) mukaan perhehoito on ensisijainen sijoitusmuoto lastensuojelussa. Aranevan (2018, 138–139) mukaan lastensuojelun perhehoito jakautuu todellisuudessa lyhyt- ja pitkäaikaiseen perhehoitoon, vaikka varsinaista laillista määrettä siihen ei olekaan. Lyhytaikainen perhehoito on luonteeltaan päivystysluontoista ja lyhytaikaista, kestäen muutamasta päivästä useisiin kuukausiin. Varsinkin pienten lasten kiireellisen sijaishuollon tarpeen kohdalla lapsi sijoitetaan yleensä tilapäisenä turvaamistoimenpiteenä lyhytaikaiseen perhehoitoon. Kiireellisen sijoituksen aikana selvitetään lapsen huostaanoton tarve sekä lapsen edun näkökulmasta muut mahdolliset vaihtoehdot. Kettukujan ym. (2018, 6) mukaan lapsi voi tulla lyhytaikaiseen perhehoitoon hyvin lyhyellä varoitusajalla ja hänestä saattaa olla hyvin vähän ennakkotietoa.

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito on Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymässä ensisijaisesti tarjottu sijoitusmuoto sijoitustarpeessa oleville alle kouluikäisille lapsille sekä heidän sisaruksilleen (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä a). Aranevan (2018, 140) mukaan käytännössä vauvasta alakouluikäisiin lapsiin sijoitetaan melko säännönmukaisesti perhehoitoon ikänsä vuoksi. Ikä ei kuitenkaan saa olla ainoa peruste perhehoitoon sijoittamiselle, vaan arvio on tehtävä lapsikohtaisesti lapsen etua ja tarpeita ajatellen.

Lyhytaikaiseen perhehoitoon lapsi sijoitetaan joko avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanoton kautta. Lyhytaikaisen perhehoitajan tehtävässä voi toimia tehtävään koulutettu perhehoitaja tai lapsen läheisverkostosta tai sukulaisperheestä tuttu aikuinen. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä 2021, 6–8.) Lastensuojelun perhehoidon avulla lapsi, joka sijoitetaan lyhytaikaisesti biologisten vanhempien luota kotinsa ulkopuolelle, voi saada perheenomaista hoitoa ja mahdollisuuden läheisiin ihmissuhteisiin sijaisperheessä (Kettukuja ym. 2018, 5). Lastensuojelun tukitoimena lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetusta lapsesta tehdään aina lastensuojelulain mukainen sijoituspäätös ja perhehoitajalle laaditaan oma suunnitelma tehtävää varten. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä a; Mäkitalo & Sabbah 2021.)

3.3 Perhehoitajan velvollisuudet ja perhehoidon valvonta

Perhehoitajan velvollisuuksiin kuuluu turvata lapsen hyvä hoito- ja kasvatus perhehoidossa sijoituksen aikana. Perhehoitajan tulee huolehtia lapsen ikään ja hänen kehitystasoonsa nähden tarpeellinen huolenpito sekä valvonta. Velvollisuuksiin kuuluu myös lapsen oikeuksien toteutumisen edistäminen. Sijoituksen aikana perhehoitaja nähdään lapsen arjen asiantuntijana ja hänellä on velvollisuus tuoda esiin näkökulmansa lapseen liittyvissä asioissa. (Eriksson & Säles 2021, 59.) Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelma on tärkeä asiakirja perhehoitajalle, koska siinä määritellään sijoitetun lapsen hoitoon, kasvatukseen ja huolenpitoon liittyviä asioita, joten se ohjaa lapsen hoito- ja kasvatustyötä (Araneva 2018, 70 ja 78).

Hienovaraisuus on lastensuojelussa keskeinen periaate ja se velvoittaa myös perhehoitajaa kohtelemaan lasta, lapsen vanhempia, huoltajia tai muita lapselle tärkeitä ihmisiä hyvin. Heidän vakaumustaan ja ihmisarvoaan tulee kunnioittaa eikä heitä tule syrjiä. (Araneva 2018, 60.) Lastensuojelulaki (417/2007, 54 §) velvoittaa sijaishuoltopaikkaa edistämään ja tukemaan lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden lapselle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa muun muassa vierailuiden ja muun viestinnän keinoin. Aranevan (2018, 269) mukaan tässä on kyse erityisestä ihmisoikeudesta, joka ei saa vaarantua julkisen hallintotehtävän siirtämisestä yksityiselle taholle. Perhehoitajalla on velvollisuus tukea ja edistää lapsen yhteydenpito-oikeutta lapsen läheisiin, joka mahdollistuu hyväksyvällä ja kannustavalla ilmapiirillä ja suhtautumisella lapsen läheisiin arjen kasvuympäristössä, eli perhehoitoperheessä. Kun perhehoitoperheessä lapsi kokee hyväksyntää taustansa hyväksymisestä kokonaisvaltaisesti, hän kokee tulevaisuutta myös itse hyväksytyksi.

Perhehoitajan tehtävään kuuluu kirjallisen tiedon tuottaminen sijoitetun lapsen arjesta. Tiedot tulee raportoida lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja niiden avulla luodaan muun muassa yhteistä ymmärrystä siitä, miten lapsen hyvää hoitoa toteutetaan. Perhehoitajaa sitoo salassapito- ja vaitiolovelvollisuus perhehoidossa olevaan lapseen liittyvissä asioissa sekä asiakirjoissa. (Eriksson & Säles 2021, 61–62.)

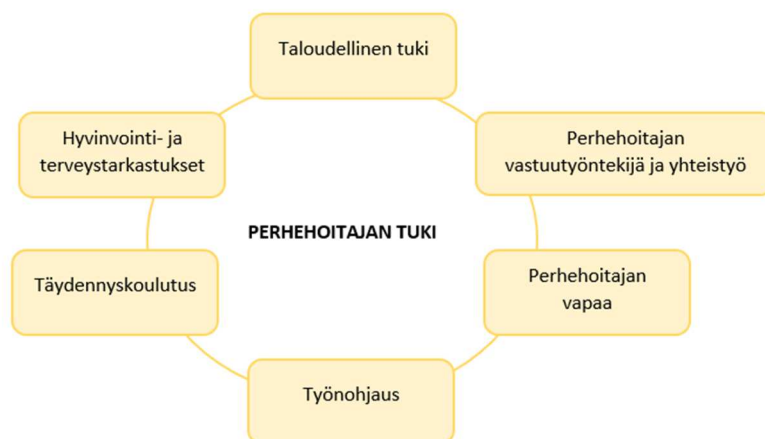
Sijoittavan kunnan on valvottava perhehoidon toteutumista lain mukaisesti. Kunnan tehtävänä on valvoa, että perhehoidossa oleva hoidettava saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunta järjestää. Sijoittajakunnan tai sijoituskunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi perustellun syyn ilmetessä tarkastaa perhehoitopaikan toiminnan sekä toimitilat, jossa perhehoitoa järjestetään. Tarvittaessa tarkastus on mahdollista tehdä ilman ennakoilmoitusta. Tarkastuksesta on tehtävä kirjallinen raportti. (Perhehoitolaki 263/2015, 22 §.) Aranevan (2018, 82, 345–346) mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän keskustelut kahdestaan sijoitetun lapsen

kanssa, ovat tärkeä osa yksityiskodissa järjestettyä perhehoidon valvontaa, johon lastensuojelulakikin sosiaalityöntekijää velvoittaa. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus valvoa lapsen etua ja seurata hänen tilannettaan myös sijaishuollon aikana.

3.4 Perhehoitajan tuki

Perhehoitaja on oikeutettu saamaan tarvitsemansa tuen, jota hän tehtävässään tarvitsee sijoitetun lapsen tarpeisiin nähden. Tuki on ensiarvoisen tärkeää, jotta perhehoitajan osaaminen ja jaksaminen voidaan turvata ja hänelle voidaan kohdentaa tukimuotoja, joista ensisijaisesti hyötyy perhehoitoon sijoitettu lapsi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Aranevan (2018, 280) mukaan perhehoitoon sijoitettu lapsi voi esimerkiksi käyttäytyä haasteellisesti tai olla tavanomaista vaativampi ennen kuin tapaa vanhempiaan tai tapaamisen jälkeen. Tällaisiin tilanteisiin on ensisijaisesti tarjottava tiedollista ja emotionaalista tukea perhehoitolain 15. pykälän nojalla.

Perhehoitajan tuki perustuu asiakassuunnitelmassa kirjattuihin tavoitteisiin. Perhehoitolain mukaan perhehoitajalle annettavaan tukeen kuuluu taloudellinen tuki, perhehoitajan vastuutyöntekijä ja yhteistyö, perhehoitajan vapaa, työnohjaus, täydennyskoulutus ja hyvinvointi- ja terveystarkastukset. (Perhehoitoliitto b.) Perhehoitajan tukimuodot on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. Perhehoitajan tukimuodot (mukailtu Perhehoitolaki 263/2015, 13–18 §)

Perhehoitolain (263/2015) 16. pykälän mukaan perhehoitaja on oikeutettu saamaan antamastaan hoidosta hoitopalkkiota, jonka suuruus määräytyy henkilön hoidettavuuden mukaan. Perhehoitoliiton mukaan hoidon vaativuus ja sitovuus määrittää hoitopalkkion määrää. Hoitopalkkio on usein päätoimisille perhehoitajille ainoa tulonlähde, joten siitä sopiminen on oleellista. Hoitopalkkiosta sovitaan toimeksiantosopimuksessa. Taloudellinen

turvallisuus on tärkeää myös perhehoitajan jaksamisen kannalta. Hoitopalkkio ei ole palkkatuloa, vaan työkorvausta. Perhehoitajalla ei ole elatusvelvollisuutta suhteessa hoidettavaan, joten päivittäisiä menoja katetaan perhehoitajalle kuukausittain maksetulla kulukorvauksella. Korvauksella katetaan kustannuksia, joita aiheutuu perhehoidossa olevan hoidosta ja ylläpidosta. Kulukorvausta voidaan myöntää myös harkinnanvaraisesti yksilöllisten erityisten kustannusten korvaamisella. Myös käynnistämiskorvausta voidaan myöntää perhehoidon käynnistämiseen liittyvien kustannusten osalta. (Perhehoitoliitto b; Perhehoitoliitto c.)

Perhehoitolain (263/2015, 15 §) mukaan perhehoitajalle on tarvittavan tuen järjestämiseksi nimettävä jokaista perhehoidossa olevaa hoidettavaa kohden vastuutyöntekijä. Perhehoitajalla tulee olla mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää ja saada häneltä riittävästi tukea. Aranevan (2018, 82) mukaan vastuutyöntekijän vastuulla on perhehoitajan tarpeellisen tuen järjestäminen. Perhehoitolain (263/2015) 15. pykälän mukaan kunta tai kuntayhtymä, joka vastaa perhehoidon järjestämisestä vastaa myös perhehoitajan ennakovalmennuksesta sekä tarvittavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta. Aranevan (2018, 174 ja 182) mielestä olennainen osa lapsen edun mukaista perhehoidon toteutumista on perhehoitajalle järjestetty valmennus, koulutus ja muu tuki. Perhehoitajalle suunnattu ennakovalmennus, vastuutyöntekijän tuki, ohjeet ja neuvot sekä koulutukset antavat perhehoitajalle valmiuksia lapsen tarpeiden tunnistamiseen.

Laki perhehoitolain muuttamisesta (510/2016) 13. pykälän mukaan perhehoitajalla tulee olla mahdollisuus kahteen vapaavuorokauteen perhehoitajan tehtävästä jokaista kalenterikuukautta kohden, jolloin hän on toiminut perhehoitajan tehtävässä vähintään neljätoista vuorokautta. Kunnan tai kuntayhtymän tulee järjestää vapaa, ellei siitä ole toimeksiantosopimuksessa toisin sovittu. Pykälän 15 a mukaan kunnan tulee järjestää päätoimiselle perhehoitajalle vähintään joka toinen vuosi hyvinvointi- ja terveystarkastuksia sekä hyvinvointia tukevia sosiaali- ja terveyspalveluja. Muille kuin päätoimisille perhehoitajille nämä tarkastukset ja palvelut tulee järjestää tarvittaessa.

Lyhytaikaiselle perhehoitoperheelle laaditaan tukisuunnitelma vuosittain, jonka avulla vahvistetaan perhehoitajalle annettavaa tukea. Tukisuunnitelma ohjaa perhehoitajan työskentelyä sijoitetun lapsen kanssa. Perhehoitaja saa ammatillista tukea tehtävänsä perhehoidon vastuutyöntekijältä sekä lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä a; Mäkitalo & Sabbah 2021.)

3.5 Sijoitetun lapsen havainnointilomake lyhytaikaisessa perhehoidossa

Perhehoitajalla tulee olla kykyä tehdä sijoitetun lapsen käyttäytymisestä ja kehityksestä havainnointia fyysisen ja psyykkisen kunnon osalta varsinkin lapsen saapuessa perheeseen. Näistä muun muassa puhtauteen, vaatetukseen, nälkäisyyteen, puheeseen tai toimintaan sekä eri tilanteiden reagointiin liittyviä havainnointeja on hyvä perhehoitajan kirjata ylös ja toimittaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä 2021, 7.)

Sijaisperheen tehtävänä on myös havainnoida lapsen tapaa olla vuorovaikutuksessa ja käyttäytymisessä arjen toiminnassa. Tiedot ja havainnot lapsesta ovat tärkeä osa lyhytaikaista perhehoitoa ja ovat merkittävässä roolissa lapsen tilanteen arvioinnissa ja siinä, kun sosiaalityöntekijä päättää lapsen tilanteesta lyhytaikaisen perhehoidon jälkeen. Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon hyvin pienelläkin varoitusajalla ja vähillä tiedoilla, jonka vuoksi lapsesta saatu tieto on hyvin merkityksellistä lapsen tilanteen arvioinnissa. Arjen havainnot käyttäytymisessä ja vuorovaikutuksessa korostuvat etenkin pienten lasten kohdalla. Perhehoitajan havainnot ja lapsen kertomukset kirjataan lapsen havainnointilomakkeeseen. Perhehoitajan tulee tehdä yhteistyötä sosiaalityöntekijän, vanhempien ja muiden lapselle läheisten ihmisten kanssa, jotta lapsen tilannetta voidaan kartoittaa monipuolisesti. Tiedot, yksityiskohdat ja havainnot auttavat myös sitä tahoa, johon lapsi siirtyy lyhytaikaisesta perhehoidosta. (Kettukuja ym. 2018, 6 ja 12.)

Perhehoitajan säännöllinen kirjaaminen lapsesta tekemistään havainnoinneista on tärkeää koko sijoituksen ajan ja se tulee tehdä vähintään kerran kuukaudessa lapsen havainnointilomakkeeseen. Lomake helpottaa perhehoitajaa havaintojen nimeämisessä ja esille tulleiden asioiden ylös kirjaamisessa. Lapsen asioita vastaava sosiaalityöntekijä voi pyytää perhehoitajaa tekemään tiiviimpää kirjaamista tarpeen niin vaatiessa, esimerkiksi perheeseen tulon ensimmäisinä päivinä. Havainnointien kirjoittaminen auttaa perhehoitajaa myös omien tunteiden ja reagointinsa käsittelyssä ja niiden ymmärtämisessä. Kirjaaminen myös selventää perhehoitajalle asioiden jäsentelyä ja tilanteiden nimeämistä. Perhehoitajaa mietityttäviä asioita on hyvä kirjata ylös, sekä myös lapsesta tekemiään positiivisia havaintoja, joiden avulla lapsen taitojen kehittymistä sekä asioissa edistymistä on mahdollista nähdä ja seurata. (Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä 2021, 7.)

4 Toiminnallisen opinnäytetyön toteutus

4.1 Taustaa ja rajaaminen

Suoritin sosionomi opintoihin kuuluvaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut työharjoittelua Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lastensuojelun perhehoitoyksikössä syksyllä 2021. Sain perhehoitoyksiköstä luvan jatkaa yhteistyötä heidän kanssaan opinnäytetyön merkeissä. Perhehoitoyksikössä valikoitui tarkemmin lyhytaikaisen perhehoidon puoli. Lyhytaikaisen perhehoidon vastuutyöntekijät kertoivat ilmenneistä kehitystoiveistaan, jotka sopisivat opinnäytetyön aiheeksi. Kävimme yhdessä pohdintaa, mikä aiheista olisi hyvä toteutettavaksi tällä hetkellä. Sijoitetun lapsen havainnointilomakkeen uudistaminen valikoitui aiheekseni siksi, että sen uudistamisen tarve nähtiin vastuutyöntekijöiden toimesta tarpeelliseksi. Systeeminen työote on Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä otettu muualla lastensuojelussa käyttöön ja sen käyttö on laajenemassa tulevaisuudessa myös perhehoidossa olevien lasten ja perheiden pariin. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on uusi asia, joka tulee käyttöön, mikäli lapsen yhteydenpitoa hänen läheisiinsä joudutaan rajoittamaan tai jos sosiaalityöntekijä näkee suunnitelman tarpeelliseksi lapsen ja perhehoitajan kannalta. Systeeminen työote ja hoito- ja kasvatussuunnitelman näkökulma otettiin opinnäytetyöhöni mukaan tulevaisuuden ja niiden uutuusarvon kannalta.

Lyhytaikaisessa perhehoidossa valikoitui tarkemmin päivystysperheet, jossa perhehoitaja tai perhehoitajat päivystävät joka toinen viikko kotona ja ovat valmiit vastaanottamaan tunnin sisällä perheeseensä lapsen, joka tarvitsee lastensuojelun perhehoitoa. Päivystysperheet on jaettu kahteen ryhmään sen mukaan, päivystävätkö he parillisilla vai parittomilla viikoilla. Kummallakin ryhmällä on oma vastuutyöntekijänsä. Päivystysperheet käyvät kerran kuukaudessa vertaistapaamisissa tapaamassa toisiaan ja vastuutyöntekijäänsä, joka kuuluu perhehoitajalle annettavaan tukeen. Opinnäytetyöni on rajattu perhehoitajan tehtävään lyhytaikaisessa perhehoidossa ja asioihin, jotka nivoutuvat havainnointilomakkeen ympärille.

4.2 Tutkimusmenetelmä ja sen perustelut

Opinnäytetyöni toteutin toiminnallisena opinnäytetyönä, lineaarisen mallin mukaan. Salosen (2013, 15) mukaan lineaarisessa mallissa kehittämishanke etenee vaiheittain, joita ovat tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus, prosessin päätös sekä arviointi. Mielestäni lineaarinen malli sopi parhaiten opinnäytetyöni toteutustavaksi, sen työskentelyvaiheiden ajallisesti suoran etenemisen vuoksi.

Yhdessä perhehoidon vastuutyöntekijöiden kanssa määrittelimme tavoitteet sekä organisaation näkökulmasta että opinnäytetyöni näkökulmasta. Suunnitteluvaiheessa pohdimme vastuutyöntekijöiden kanssa yhdessä millä ohjelmalla toteutan havainnointilomakkeen, kuinka käyn kertomassa asiasta perhehoitajille sekä millä tavoin haastattelen ja kysyn arviota perhehoitajilta ja sosiaalityöntekijöiltä. Suunnitteluvaiheessa etsin tietoa ja kirjoitin teoriaosuuden. Toteutusvaiheessa valmistin uudistetun havainnointilomakkeen, kysymysrungon perhehoitajien ja perhehoidon vastuutyöntekijöiden haastatteluun sekä sähköisen kyselyn perhehoitajille ja sosiaalityöntekijöille. Prosessin päätösvaiheessa analysoin ja kokosin arviointitulokset näkökulmittain yhteen. Arviointivaiheessa pohdin, kuinka tutkimukseni onnistui ja toteutuivatko työlle asetetut tavoitteet.

Opinnäytetyöni tuloksena syntyi tuotos, joka on lapsen uudistettu havainnointilomake. Salonen (2013, 25) määrittää kehityshankkeen tuloksena syntyneen tuotoksen muun muassa aikaisemman käytössä olleen mallin parannetun version tekemisellä. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämälähtöinen, jonka lähtökohtana on konkreettinen tehtävä, johon opinnäytetyössä etsitään ratkaisua (Karelia ammattikorkeakoulu 2021). Opinnäytetyössäni havainnointilomakkeen uudistaminen oli työelämälähtöinen, konkreettinen tehtävä, jossa lomaketta pyrittiin parantamaan niin, että sen avulla saadaan lastensuojelun työntekijöiden tietoon enemmän ja jäsennellymmän tietoa lapsen arjesta. Havainnointilomakkeen toimivuutta arvioivat perhehoitajat, perhehoidon vastuutyöntekijät sekä sosiaalityöntekijät, jotta saimme tietää, toimiko uudistettu lomake paremmin kuin aikaisemmat havainnointilomakkeet.

Arviointien keräämisessä käytin apuna laadullisia menetelmiä. Menetelminä käytin perhehoitajien ja vastuutyöntekijöiden kohdalla haastattelua, lisäksi perhehoitajien ja sosiaalityöntekijöiden kohdalla käytin kyselyä. Kanasen (2015, 68, 132) mukaan kyselyt kuuluvat varsinaisesti määrällisen tutkimuksen puolelle, mutta niitä voi käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa. Kysymysten avulla voidaan saada esiin sellaista tietoa juuri sellaisessa muodossa, kun kysymyksiä esitetään.

Haastattelulla tarkoitetaan kasvokkain käytyä kontaktia, jossa keskustellaan tietystä aihealueesta ja siitä heränneistä uusista asioista ja kysymyksistä. Haastattelu on menetelmänä joustava, kun tutkija voi tarkentaa ja selventää kysymyksiä sekä opastaa vastaajia tarvittaessa kysymysten kanssa. Teemahaastattelun avulla, eli erilaisten keskustelun aihealueiden myötä, tutkija pyrkii ymmärtämään tutkimukseen liittyviä asioita. Teemahaastattelussa avoimien kysymysten avulla tutkija pyrkii selvittämään mitä, miksi ja kuinka kysymyssanojen avulla tutkittavaa asiaansa. Nämä kysymykset edellyttävät

haastateltavilta pidempää kuin yhdellä sanalla vastaamista. Haastattelutilanteessa tutkijan tulee olla hienovarainen ja pohjana on hyvä olla haastattelusuunnitelma, jotta lopputulos voisi onnistua. Suunnitelma toimii haastattelun runkona, jonka avulla haastattelija varmistuu siitä, että kaikista aihealueista keskustellaan. (Kananen 2015, 143, 148, 151, 153 ja 155.)

Strukturoitu haastattelulomake on Vilkan ja Airaksisen (2003, 63–64) mukaan avoimia, samassa järjestyksessä esitettyjä samoja kysymyksiä kaikille tutkimusryhmään osallistuville. Lomakkeen kysymykset tulee harkita niin, että niiden avulla saadaan riittävän kattavaa tietoa siitä, mitä lomakkeella pyritään selvittämään. Laadun kannalta tärkeää on kerätä monipuolista aineistoa, joka vastaa opinnäytetyön tavoiteisiin sekä kohderyhmän tarpeisiin. Kyselyssä strukturoiduilla kysymyksillä saadaan kerättyä kysymysten vastaamisvaihtoehtojen määrä lukuina (Kananen 2015, 68). Käytin kyselyissäni sekä avoimia, että monivalintakysymyksiä sekä strukturoidun kysymyksen ja avoimen kysymyksen välimuotoa. Osan monivalintakysymysten jälkeen laitoin avoimen tekstikentän, jossa on tilaa kuvailla näkemyksiään tarkemmin. Hirsjärvi ym. (2009, 198) kuvaavat avoimien kysymysten sekä monivalintakysymysten käyttöä kyselyissä yleisiksi kysymysmuodoiksi.

Perhehoitajien ja sosiaalityöntekijöiden kyselyt toteutin sähköisenä kyselynä Webropol-ohjelman avulla. Webropol-ohjelmaan minulla on käyttöoikeus ammattikorkeakoulumme puolesta, eikä siitä koidu erillisiä kustannuksia. Vallin ja Perkkilän (2015, 109–110) mukaan sähköinen kysely on taloudellista, koska aineistonkeruuvaiheessa ei muodostu juurikaan kuluja. Tutkijan omat työvaiheet vähenevät myös sähköisen muodon myötä, koska aineistoa ei tarvitse erikseen kirjoittaa tilastoihin. Vastaukset siirtyvät suoraan samassa muodossa raporttiin, kuten vastaaja on kysymyksiin vastannut. Teknologian monipuolistuminen on otettava huomioon sähköistä kyselyä tehdessä. Lomaketta suunniteltaessa on syytä ottaa huomioon se, että kyselyyn on mahdollista vastata helposti erilaisilla laitteilla, niin tietokoneella kuin kosketusnäytölläkin. Sähköisen kyselyn etuna voidaan pitää kyselyn toimittamisen nopeutta kohderyhmälle sekä vastauslomakkeen palauttamisen nopeutta. Myös verkkokyselyiden vastausinto on kasvanut viime vuosikymmeninä. (Valli & Perkkilä 2015, 109–110.) Webropol-ohjelman kyselyyn voi vastata eri laitteilla. Vastaamisen helpottamiseksi loin sekä nettilinkin että QR-koodin, jotta kyselyn avaaminen olisi mahdollisimman vaivatonta. Kyselyn pituus on kahdeksan kysymystä, koska Webropol-ohjelma avautuu paremmin eri laitteilla, kun yhdellä sivulla ei ole enempää kuin kahdeksan kysymystä.

Teemahaastattelun litterointia, eli haastattelijoiden vastausten tekstimuotoon kirjoittamista, voi tehdä Kananen (2015, 129) mukaan hyvinkin tarkasti sanasta sanaan tai

yleisluontoisesti, jolloin ylös kirjataan sanomisen sisältö eli ydin. Kerättyä aineistoa lukien tutkija muodostaa kokonaiskäsityksen aineistosta ja siitä, mitä aineisto kertoo. Tutkijan tehtävänä on löytää oleelliset merkitykset aineiston joukosta. Varsinkin pienessä aineistomäärässä aineistoa lukemalla voi tutkija tuottaa ratkaisun. Tässä työssä käsittelen haastattelujen ja kyselyjen materiaaleja yleisluontoisesti, nostamalla esiin tärkeimpiä asioita.

Salosen (2013, 24–25) mukaan kehittämishanke tulee olla kuvattu niin, että aiheeseen perehtymätön voi arvioida tuotosta ja hanketta kokonaisuudessaan, raportin tietojen pohjalta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on syytä panostaa konkreettisuuteen ja luotettavuuteen sekä ulkoasuun niin, että se on helposti luettavissa ja ymmärrettävissä. Tämän vuoksi on mielestäni tärkeää kuvailla ja selventää tietoperustassa oleelliset asiat lastensuojelusta, sijoitetun lapsen asiakirjoista, lastensuojelun perhehoidosta ja perhehoitajan tehtävistä ja velvollisuuksista sekä sosiaalialan dokumentoinnista. Teoriaosuus siis selvittää, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että lapsi on lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa, mitä perhehoitajan velvollisuuksiin kuuluu lyhytaikaisessa perhehoidossa ja miksi lastensuojelun ammattilaisten on hyvä tietää mahdollisimman paljon konkreettista tietoa lapsen arjesta.

4.3 Havainnointilomakkeen valmistaminen

Sovimme perhehoidon vastuutyöntekijöiden kanssa, että osallistuin tammikuussa pidettäviin perhehoitajien vertaistapaamisiin, jotka toteutettiin vallitsevien koronarajoitusten vuoksi etäyhteydellä. Kerroin kummassakin vertaistapaamisessa opinnäytetyöstäni ja siitä, että heille tullaan lähettämään täytettäväksi heillä helmikuussa olevista sijaislapsista erilainen havainnointilomake. Kysyin perhehoitajilta myös näkemyksiä, miten lomaketta voisi heidän mielestään kehittää ja sainkin heiltä siihen ehdotuksia. Perhehoitajat toivoivat lomakkeeseen muun muassa jäsenystä alaotsikoiden avulla, osittain rastittamalla vastattavia kysymyksiä, kohtaa biologisten vanhempien kanssa käytävästä yhteydenpidosta sekä kysymysten asettelua niin, että sijoitettua lasta voisi osallistaa lomakkeen täyttämässä ja lomake toimisi kaikenikäisillä lapsilla.

Perhehoitajien ja vastuutyöntekijöiden näkemysten sekä aikaisempien havainnointilomakkeiden pohjalta tein ensimmäisen version uudistetusta havainnointilomakkeesta. Kävimme yhdessä keskustelua perhehoidon vastuutyöntekijöiden kanssa tekemästäni ensimmäisestä versiosta. Perhehoitajat nostivat esiin toiveen, että lomaketta voisi täyttää myös lapsen kanssa. Koska lapsen ajatukset ja perhehoitajan havainnoinnit voivat olla toisistaan hyvinkin poikkeavia ehdotin, että

lomakkeessa olisi erikseen perhehoitajan havainnointi osuus sekä lapsen kuulumiset osuus, jotta sosiaalityöntekijä saisi selkeästi tiedon onko kyseessä lapsen näkemys vai perhehoitajan havainto. Perhehoidon vastuutyöntekijät kokivat tämän olevan hyvä ajatus ja he ehdottivatkin lapsen osuuden noudattavan Kolmen talon mallia, joka heidän on ollut tarkoitus ottaa perhehoitajien kanssa käyttöön sijoitetun lapsen kanssa. Tein lomakkeeseen myös vastuutyöntekijöiden ehdottamat muutokset. Tämän jälkeen havainnointilomaketta tarkastelivat myös perhehoidon muut työntekijät, jotka tekivät ehdotuksia lomakkeeseen. Ehdotusten pohjalta tein lomakkeeseen muutokset, jonka jälkeen vastuutyöntekijät ehdottivat vielä yhdestä kysymyksestä muokkausta sanamuotoon. Tämän jälkeen lomake oli valmis.

Uudistettuun havainnointilomakkeeseen (Liite 1) ensimmäiseksi kohdaksi sovimme vastuutyöntekijöiden kanssa laitettavan kohdan Lapsen toteutuneet tapaamiset ja yhteydenpito vanhempien kanssa, jotta sosiaalityöntekijä saa ensisilmäyksellä kuvan, onko lapsi tavannut ja ollut yhteydessä biologisiin vanhempiinsa. Tämän pienen, informatiivisen kohdan jälkeen, joka on tarkoitus täyttää vasta lopuksi lomakkeen täyttämisen jälkeen, haluttiin nostaa positiivisia asioista lapsesta. Tähän kohtaan laitettiin Lapselle mieluisat asiat ja lapsen vahvuudet -kohta, jotta lomakkeessa tulisi esiin lapsen hyviä puolia, eikä lomakkeen täyttämistä värittäisi huolet, haasteet ja ongelmat. Lapsen arkiset toimet kohtaan valittiin rastiruutuja ja niiden lisäksi avoin kohta, mihin saa kirjoittaa tarvittaessa selvennystä ja lisää kerrontaa tilanteista. Yhteydenpito läheisiin kohtaan tein taulukon, johon pystyy rastittamaan äidin ja isän tapaamiset tai niiden peruutumiset, jotka voi havainnoida yhdellä silmäyksellä. Lisäksi lomake sisältää avoimia muun muassa lapsen kehitykseen, hyvinvointiin, vuorovaikutukseen ja tapaamisasioihin liittyviä kysymyksiä sekä lopuksi kohdan muita havaintoja, johon voi lisätä vielä sellaista tietoa, jota kysymyksissä ei ole osattu ottaa huomioon.

Havainnointilomakkeesta tein kaksi lomakevaihtoehtoa sekä tietokoneella täytettävän lomakkeen että tulostettavan lomakkeen käsin kirjoitusta varten. Käsin kirjoitettavaan lomakkeeseen lisäsin kysymysten välille tyhjää tilaa vastauksille. Kumpaankin lomakkeeseen liitin loppuun Lapsen kuulumiset osuuden (Liite 2), joka on mahdollista täyttää myös joko tietokoneella kirjoittaen tai tulostettuna käsin kirjoittaen tai piirtäen. Kokosin perhehoitajalle pienen tekstin (Liite 3) siitä, mikä Kolmen talon malli on, jotta he voivat tehdä lapsen kuulumiset osuutta lapsen kanssa.

4.4 Havainnointilomakkeen kokeileminen ja arviointi

Perhehoitajien vastuutyöntekijät lähettivät havainnointilomakkeet helmikuussa perhehoitajille täytettäväksi heillä helmikuussa lyhytaikaisesti sijoitettuna olleista tai

helmikuussa sijoitetuista lapsista. Perhehoitajat lähettivät täytetyt lomakkeet, joko paperisena tai salatun sähköpostin kautta tai itse tuoden takaisin perhehoidon vastuutyöntekijöille. Vastuutyöntekijät liittivät lomakkeet sijoitetun lapsen asiakasasiakirjoihin, joista lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät käyvät ne lukemassa.

Menin haastattelemaan maaliskuussa perhehoitajia vertaistapaamisiin. Haastateltavien määrä näissä kahdessa tapaamisessa jäi melko vähäiseksi, koska moni perhehoitaja oli estynyt tulemaan tapaamisiin. Maailman terveysjärjestö WHO:n 11.3.2020 julistama maailmanlaajuinen koronaviruspandemia (Anttila 2022) vallitsi Suomessa edelleenkin. Vertaistapaamisviikon maanantaina 7.3.2022 Päijät-Soten (d) koronavirustilannekuvan ohjeistuksessa suositeltiin edelleen korona altistuneita henkilöitä välttämään kontaktia muihin ihmisiin sekä ohjeistettiin pysymään kotona henkilöiden, jolla on vähäisiäkin koronaviruksen kaltaisia oireita. Vertaistapaamiseen mennessä osa perhehoitajista ei ollut ehtinyt täyttää tässä vaiheessa lomaketta vielä kunnolla.

Haastatteluissa saamani arviot jäivät vähäisiksi, joten päätimme vastuutyöntekijöiden kanssa, että toteutin myös perhehoitajille sähköisen kyselyn Webropol-ohjelman avulla, jotta sain lisää perhehoitajien näkemyksiä kuuluviin. Kysely lähetettiin kahdeksalletoista perhehoitajalle. Tein myös sosiaalityöntekijöille oman kyselyn Webropol-ohjelman avulla lomakkeen arviointia varten. Kysely lähetettiin kahdeksalletoista sosiaalityöntekijälle. Kyselyt olivat avoimia nettilinkkejä, joihin perhehoitajat ja sosiaalityöntekijät pääsivät vastaamaan heille lähetetyn nettilinkin tai QR-koodin kautta. Perhehoidon vastuutyöntekijöitä kävin haastattelemassa toimistolla.

5 Havainnointilomakkeen sopivuus käytännössä

5.1 Perhehoitajan arvio

Lähes kaikki haastatellut ja kyselyyn vastanneet perhehoitajat pitivät havainnointilomaketta sopivan pituisena. Vain pieni osa perhehoitajista koki lomakkeen olevan liian pitkä. Osa perhehoitajista oli jättänyt täyttämättä lomakkeessa kohtia, jotka eivät sopineet heillä sijoitettuihin oleviin lapsiin ja olivat esimerkiksi tietokoneella täytettävästä versiosta poistaneet näitä kohtia.

Alle puolet perhehoitajista pitivät lomakkeen rakennetta toimivana sellaisenaan. Vastaavasti yli puolet kokivat, että siinä olisi vielä parannettavaa. Rakenteessa perhehoitajia ihmetytti se, että lapsen tapaamisista biologisten vanhempien kanssa kysyttiin kahdessa kohtaa sekä alussa että tarkemmin myöhemmin. Tietokoneella täytettävään versioon perhehoitajat ehdottivat väliotsikoiden lihavoitua tai tekstikentän käyttämistä, että varsinainen teksti ja kysymykset erottuisivat helpommin toisistaan ja olisi helpommin luettavissa. Rastiruutuun vastaukset koettiin perhehoitajien mielestä hyväksi, varsinkin kun sen jälkeen oli varattu kohta, johon asiasta pystyi kertomaan lisää tarkemmin.

Lapsen kuulumiset osuuden Kolmen talon mallin mukaan perhehoitajat halusivat irrotettavan kokonaan omaksi osuudekseen. Perhehoitajat olivat sitä mieltä, että lapsen osuutta voisi täyttää harvemmin kuin havainnointilomaketta, esimerkiksi muutaman kuukauden välein. Haasteelliseksi perhehoitajat kokivat osuuden varsinkin pienten lasten kohdalla. Perhehoitajat kokivat, että osuus on ajatuksena hyvä ja se tuo lapsen ääntä enemmän kuuluviin. Lapsen kuulumiset osuuden käyttöönottoon perhehoitajat kokivat tarvitsevänsä lisää aikaa, opastusta ja harjoittelua.

Kaikki perhehoitajat kokivat, että lapsesta kysyttiin lomakkeessa oleellisia kysymyksiä. Osa jäi pohtimaan sitä, onko kyselyssä päällekkäisiä kysymyksiä.

Suurin osa perhehoitajista oli sitä mieltä, että mitään oleellista ei jäänyt kysymättä. Lisäys ehdotuksiin tuli tässä kohtaan muutama. Näitä olivat sosiaalityöntekijän tapaamisten kirjaaminen, miten kotiutumissuunnitelmat tai uuteen perheeseen tutustuminen on sujunut sekä millainen on lapsen suhde biologisiin vanhempiinsa.

Hieman alle puolella perhehoitajista ei ollut syntynyt ajatusta hoito ja kasvatussuunnitelman sekä systeemisen työtteen näkökulmasta. Hieman yli puolelle oli ajatuksia herännyt aiheista. Perhehoitajien ajatelmissa oli esiin nostettu se, että lomake helpottaa perhehoitajaa kertomaan havainnoinneistaan lapsesta, sekä se, että lapselle annetaan osuus kertoa omista kuulumisistaan ja näkemyksistään. Havainnointilomakkeen ajateltiin

ohjaavan perhehoitajaa tarkastelemaan lapsen tilannetta monesta näkökulmasta sekä kiinnittämään huomiota lapsen vahvuuksiin ja hyviin asioihin.

Uudistetun havainnointilomakkeen katsottiin ohjaavan riittävästi perhehoitajaa havainnointien kirjaamisessa, mutta sen lisäksi hyväksi ajateltiin myös, että oli tilaa kertoa tarkemmin ajatuksistaan avoimissa vastauskohdissa. Kysymysten ajateltiin olevan paremmin jäsennehtynä ja ne toivat selvästi esiin millaista tietoa perhehoitajalta lapsesta halutaan. Lomakkeen ajateltiin olevan parempi ja helpompi täyttää kuin aikaisempi lomake vaikka ensin sen täyttäminen tuntuikin työläältä. Osa perhehoitajista nosti esiin hyvänä sen, että lomakkeen alkuun oli lisätty lapsen vahvuuksien ja hyvien asioiden huomioiminen.

Miten haluaisit kehittää lomaketta kysymykseen perhehoitajat vastasivat, että rakennetta voisi vielä parantaa ja selkeyttää. Perhehoitajat ehdottivat lomakkeeseen lisättävän myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän nimi kohdan, muu yhteydenpito kohtaan lisättäväksi ei sovitua, vapaamuotoista kohdan ja muu läheinen kohdan sekä lapsen arkiset toimet kohdan sujuu hyvin vaihdettavaksi sujuu ikätasoisesti. Yhtä lomaketta täytetään lyhytaikaisessa perhehoidossa lapsen iästä ja sijoituksen pituudesta riippumatta. Tämän vuoksi osa perhehoitajista pohti, voisiko käytössä olla useampi lomake niin, että kysymyksiä olisi tarkennettu vielä enemmän pienemmälle lapselle ja isommalle lapselle sekä pidempään sijoitettuna olleelle lapselle.

Osalla perhehoitajista tietokoneella täytettävä lomake ei toiminut kunnolla tai lomake ei auennut ollenkaan. Suurin osa kuitenkin pääsi halutessaan täyttämään lomakkeen tietokoneella. Perhehoitajat täyttivät paperisen lomakkeen, jos eivät pystyneet täyttämään tietokoneella täytettävää lomaketta.

5.2 Lastensuojelun ammattilaisten arvio

Tutkimuksessani lapsen asioista vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä en saanut yhtään arviota havainnointilomakkeesta, koska yksikään sosiaalityöntekijä ei vastannut kyselyyni. Sosiaalityöntekijöiden näkemys jäi havainnointilomakkeen lisäksi sekä hoito- ja kasvatussuunnitelman ja systeemisen työtteen näkökulmasta tässä tutkimuksessa kokonaan saamatta.

Perhehoidon vastuutyöntekijät kokivat, että lomakkeessa kysytään kattavasti tietoa sijoitetusta lapsesta ja heidän mielestään lomakkeessa kysyttiin oleellisia kysymyksiä. Perhehoidon vastuutyöntekijät kokivat, että lomakkeessa olevat kysymykset olivat kaikki tärkeitä ja erillisiä kysymyksiä, eikä heidän mielestään kysymyksissä ollut päällekkäisyyksiä.

Vastuutyöntekijät kokivat lomakkeen olevan pituudeltaan sopiva. Tietokoneella täytettävän lomakkeen etuina vastuutyöntekijät pitivät sitä, että tarvittaessa kysymys kohtia voi poistaa, jos ne eivät liity heillä olevaan lapseen, esimerkiksi iän vuoksi.

Rakenteessa vastuutyöntekijät pitivät hyvänä sen, että jäsennellyn rakenteen vuoksi tiedot on helpompi löytää lomakkeelta. Vastuutyöntekijät kokivat myös rastiruutuun kohtien olevan selkeät ja he pitivät siitä, että niiden alla oli kohta, johon sai kirjoittaa tarkemmin asiasta.

Lapsen kuulumiset osuutta vastuutyöntekijät pitivät hyvänä lapsen näkemyksien esiin tuojana, vaikka tässä vaiheessa ei osuutta täyttänyt kuin muutama perhehoitaja. Osuus on uusi ja vaatii vastuutyöntekijöiden mielestä perhehoitajien perehdytystä ja harjoittelua uuden asian käyttöön ottamiseksi. Työntekijöiden mielestä oli tärkeää, että lapselle annetaan osuuden myötä mahdollisuus tuoda esiin omia näkemyksiään. Vastuutyöntekijät ajattelivat osuuden antavan sosiaalityöntekijälle tietoa lapselle tärkeistä ja häntä mietityttävistä asioista, joiden avulla sosiaalityöntekijän on hyvä käydä keskustelua sijoitetun lapsen kanssa.

Vastuutyöntekijät kokivat, että havainnointilomake on hyvä väylä hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemistä kohti. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ei ole vielä tehty lyhytaikaisessa perhehoidossa olleille lapsille, mutta vastuutyöntekijä toivoivat, että niitä tehtäisiin myös perhehoidossa oleville lapsille tarvittaessa.

Systemisen työotteen näkökulmasta vastuutyöntekijät kokivat, että lomake tekee lapsen arkea näkyväksi sosiaalityöntekijälle ja systeemiselle tiimille. Systemisiin tiimeihin ei ole vielä osallistunut perhehoidon vastuutyöntekijöitä tai perhehoitajia, joten havainnointilomake ja lapsen kuulumiset osuus tuovat lapsen arkea ja mielipidettä kuuluviin.

Perhehoidon vastuutyöntekijät kokivat, että uudistettu havainnointilomake auttaa heitä työssään perhehoitajien tukena. Lomakkeen avulla vastuutyöntekijät saavat kokonaiskuvan lapsesta ja lapsen arjesta esille. Lomakkeen tietojen avulla vastuutyöntekijät saavat tietoa erilaisista tilanteista lapsen arjessa ja pystyvät paremmin näiden tietojen perusteella tukemaan perhehoitajaa haasteissa, joita lapsen arjessa ilmenee. Vastuutyöntekijä oli käyttänyt havainnointilomakkeen kysymyksiä myös perhehoitajan kanssa käymässään keskustelussa.

Havainnointilomakkeessa kysytään positiivisia asioita lapsesta, lapsen vahvuuksia ja sitä, mitä lapsi tekee mielellään. Tämän vastuutyöntekijät kokivat olevan hyvä asia ja nämä ohjaavat ja haastavat perhehoitajaa pysähtymään miettimään hyviä asioita lapsesta. Jos lomakkeessa nämä hyvät asiat jäävät vähäisiksi, voi vastuutyöntekijä keskustella

perhehoitajan kanssa, miksi hyviä asioita on vaikea lapsesta löytää. Vastuutyöntekijä voi kohdistaa tiiviimpää tukea perhehoitajalle, jotta hän saa tarvitsemaansa tukea ja keinoja, jotta lapsen hyvän voi huomata ja se voi tulla esiin.

6 Yhteenveto

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Aloitin opinnäytetyö prosessini hakemalla Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymältä tutkimuslupaa opinnäytetyöni tekemiseen ja sain siihen myönteisen päätöksen (liite 4). Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä tutkimuslupa on viranhaltijapäätös, jonka tekee tulosaluejohtaja. Päätöksessä käy ilmi tutkimusluvan edellyttämiä seikkoja, joita minun tekijänä tulee noudattaa. Päätöksessä mainitaan muun muassa tutkimuksen aiheesta ja ajankohdasta, tutkimukseen liittyvistä kustannuksista, anonymiteetin säilyttämisestä sekä salassa pidettävän aineiston käsittelystä. Tutkimuslupa vastaa opinnäytetyön sopimusta. Opinnäytetyösopimuksessa sovitaan Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisten suositusten (Arene, 6) mukaan keskeisistä opinnäytetyöhön liittyvistä toimintatavoista ja toimeksiantajan toiveista, jotta mahdollisilta ristiriitaisuuksilta voitaisiin välttyä. Sopimuksessa sovitaan muun muassa aiheesta ja toteutusaikataulusta, ohjauksesta, vastuusta ja vastuunrajoituksista sekä salassa pidettävän aineiston käsittelystä.

Opinnäytetyössäni en käsitellyt henkilötietoja tai muitakaan tietoja, joiden avulla henkilöitä voitaisiin tunnistaa. Henkilötiedoksi ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa mukaan määritellään myös tiedot, joiden avulla henkilö voidaan epäsuorasti tunnistaa (Kohonen ym. 2019, 11). Uudistettu havainnointilomake oli täytettävänä perhehoitajalla sijoitetusta lapsesta. Nämä havainnot eivät olleet kuitenkaan opinnäytetyöni materiaalia tai siihen liittyviä tietoja, joten nämä tiedot pysyivät myös itseltäni salassa. Lasta koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä asiakastietoja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 14 §) mukaan. Täytetty havainnointilomake kulki paperisena tai salatun sähköpostiyhteyden kautta perhehoidon vastuutyöntekijöiden välittämänä. Myöskään perhehoitajien tai lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden nimiä ei työssäni paljasteta, ettei sijoitettuja lapsia voitu tunnistaa myöskään heidän kauttaan.

Tutkimukseen osallistuvilta tulee saada suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Osallistumisen tulee olla täysin vapaaehtoista. Osallistuja voi peruuttaa suostumuksensa ilman, että hän kokisi siitä olevan hänelle negatiivisia seuraamuksia. (Kohonen ym. 2019, 8.) Pyysin suostumuksen kaikilta tutkimukseeni osallistuvilta perhehoitajilta sekä lapsista täytettyjen havainnointilomakkeiden lapsen asioista vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä. Laadin saatekirjeen osallistujille, jossa kerroin opinnäytetyöstäni, sen tutkimusosuudesta sekä kerroin tutkimukseeni osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja, että tietoja käsitellään täysin anonymisti.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tieteellinen tutkimus voi olla luotettava ja eettisesti hyväksyttävä, jos se toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus niin tutkimustyössä, kuin tulosten arvioinnissa ja tallentamisessa. Myös avoimuutta ja vastuullisuutta sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta- sekä arviointimenetelmiä painotetaan hyvässä tieteellisessä tutkimuksessa. Viittaukset käytettyihin aineistoihin ja aikaisempiin tutkimuksiin on tehtävä myös tekijää kunnioittaen ja asianmukaisella tavalla viitaten. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös tietosuojasta huolehtiminen. Ensisijaisesti hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta vastaa tutkija itse. (Varantola ym. 2012, 6–7.) Sitouduin opinnäytetyössäni noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä kaikilla sen osa-alueilla.

Luotettavuudesta sanotaan tutkimuksen yhteydessä validiteetiksi. Validiteetti tarkoittaa pätevyyttä, eli sitä kuinka hyvin tutkimus mittaa juuri sitä mitä sen on tarkoitus mitata. Sisällöllinen validiteetti korostaa käsitteenä sitä, että mittari mittaa sisällöllisesti sitä, mitä sillä halutaan mitata. (Tietoarkisto.) Mielestäni on harmillista, että sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä uudistetusta havainnointilomakkeesta en tässä tutkimuksessa saanut. Perhehoidon vastuutyöntekijöiden haastattelu mielestäni toi esiin heidän näkökulmaansa lomakkeen toimivuudesta ja siitä, kuinka se auttaa heitä työssään perhehoitajien tukena.

Perhehoitajien haastattelussa itseni ja vastuutyöntekijän paikalla ololla saattoi olla vaikutusta heidän kertomiin näkemyksiin ja ajatuksiin. Haastattelutilanteissa mielestäni kuitenkin vallitsi avoin tunnelma, jonka vuoksi uskon, että esiin tulleet ajatukset vastasivat heidän näkemyksiään. Myös haastattelun ja kyselyn tulokset olivat samansuuntaisia. Kyselyn sanavalinnat mietin mahdollisimman selkeiksi ja kysymykset mahdollisimman lyhyiksi, jotta perhehoitajien näkemykset saatiin mahdollisimman hyvin esiin, ilman, että kysymykset johdattelisivat vastaamaan tiettyyn suuntaan. Tarkoituksena oli saada esiin perhehoitajien näkemys, joka mielestäni tässä tutkimuksessa onnistui.

Kahdessa vertaistapaamisessa tutkimukseeni osallistui seitsemän perhehoitajaa, jonka vuoksi päätimme vastuutyöntekijöiden kanssa toteuttaa kyselyn sähköisenä myös perhehoitajille. Myös kyselyyn vastasi seitsemän perhehoitajaa. Kyselyn vastaukset antoivat minulle enemmän tietoa perhehoitajien näkemyksestä lomakkeen toimivuudesta. Kysely toteutettiin anonyyminä kyselynä ja siihen pääsivät vastaamaan kaikki päiväystyöperheen perhehoitajat. Tämän vuoksi tutkimukseen on voinut osallistua sama henkilö kahteenkin kertaan ensin haastattelussa ja sitten kyselyn avulla.

6.2 Pohdinta

Systemisessä toimintamallissa on tavoitteena yhdessä rakentaa syvempää ymmärrystä lapsen ja hänen perheensä tilanteesta ja avuntarpeesta. Lapsen oireilu voidaan nähdä systeemisen ajattelun mukaan reagoitina hänen perhetilanteesta tai ympäristöstä. Lapsen systeemiin kuuluu myös perhehoitajat, koska sijoitettu lapsi asuu nyt heidän luonaan ja heidän toimintansa vaikuttavat lapseen ja lapsen perheeseen. Havainnointilomakkeella perhehoitaja muun muassa havainnoi lapsen mielialaa, käyttäytymistä, vuorovaikutusta, siirtymätilanteiden sujumista sekä vanhempien ja läheisten tapaamisia sekä niihin reagoitina. Nämä tiedot auttavat sosiaalityöntekijää tekemään päätelmiä perheen systeemistä. Perhehoitajan havainnot ja lapsen kertomiset auttavat sosiaalityöntekijää ymmärtämään lapsen tilannetta ja arkea. Sosiaalityöntekijä saa havainnointilomakkeesta myös tietoja, jotka toimivat pohjatietona lapsen haastatteluihin.

Havainnointilomakkeella oli tarkoitus tukea hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemistä. Havainnointilomakkeessa nostetaan esiin lapselle mieluisia ja myönteisiä asioita sekä lapsen vahvuuksia, joita hoito- ja kasvatussuunnitelmassa on hyvä tuoda esille. Sosiaalityöntekijän on myös hyvä tietää näitä tietoja lapsesta. Höykinpuron ym. (2018, 120) mukaan vaikka yhteydenpito olisikin tiivistä, jää sosiaalityöntekijältä usein tietoa saamatta muun muassa lapsen iloisista asioista ja onnen hetkistä.

Hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentää asiakassuunnitelmaa ja sen tarkoituksena on konkreettisesti kertoa miten lapsen arkea toteutetaan sijaishuoltopaikassa. Suunnitelma tarkentaa lapsen tavoitteiden ja sitä kautta myös perhehoitajan tavoitteiden toteuttamista sekä keinoja, joiden avulla havainnollistetaan tavoitteiden saavuttamista. Se, että näitä tavoitteita voidaan asettaa sekä lapselle että perhehoitajalle ja niiden toteuttamiseksi voidaan keksiä keinoja, on asioiden tultava sosiaalityöntekijän tietoon. Mitä enemmän tietoa sosiaalityöntekijä saa lapsen arjesta ja lapsesta, sitä paremmin hän voi ohjata ja neuvoa perhehoitajaa lapsen edun mukaisesti. Koska perhehoidossa rajoitustoimenpiteiden käyttö ei ole sallittu, voi sosiaalityöntekijä neuvoa perhehoitajaa myös kasvatuksellisissa asioissa ja siinä, mitä on normaali kasvatustapa ja millaisia keinoja voi käyttää sijoitetun lapsen kohdalla. Sosiaalityöntekijä voi ohjeistaa haastavissa tilanteissa toimimiseen niin, että voitaisiin rajoitustoimenpiteiden käyttöä ehkäistä, niin että lapsi voisi palata kotiin tai lapsi voi jatkaa perhehoidossa, sen sijaan, että rajoitustoimenpiteiden käytön takia lapsi jouduttaisiin siirtämään lastensuojelulaitokseen.

Perhehoitajat kertoivat näkemyksiään ennen havainnointilomakkeen tekemistä sekä arvioivat lomaketta sen jälkeen, kun olivat sitä kokeilleet. Perhehoitajien näkökulmasta havainnointilomake ohjasi perhehoitajia kertomaan lapsesta tietoja, joita ammattilaiset

häneltä toivovat. Eräs perhehoitaja koki hyvänä sen, että hänen ei tarvitse erikseen analysoida asioita, vaan hän kirjoittaa ylös sen, mitä pyydetään. Näistä tiedoista lastensuojelun ammattilaiset voivat analysoida lapseen liittyviä asioita. Perhehoitajat kokivat lomakkeen olevan parempi kuin aikaisemmat lomakkeet. Perhehoitajilta tuli myös hyviä ehdotuksia siihen, kuinka lomaketta voisi vielä parantaa.

Havainnointilomakkeen uudistamisen tarkoituksena oli lisätä lastensuojelun ammattilaisille tietoa sijoitetun lapsen arjesta lyhytaikaisen perhehoidon aikana. Sosiaalityöntekijän näkemys ei tullut tutkimuksessani lainkaan esille, koska kyselyyni ei vastannut yhtään lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää. Sosiaalityöntekijälle lapsen tiedot ovat kaikkein tärkeimmät, koska hän vastaa siitä, että lapsen etu toteutuu ja hän tekee lapseen liittyvät päätökset. Tämän vuoksi olisi ollut tärkeää saada heidän näkemyksiään tutkimukseni avulla esiin. Selvyttä ei myöskään tullut siihen, kokivatko sosiaalityöntekijät hyväksi sen, että lasten tapaamiset biologisten vanhempien kanssa oli helposti saatavilla heti lomakkeen alussa ja tarkemmat tiedot asiasta oli myöhemmin. Koska tutkimuksessani en saanut vastausta lomakkeen toimivuuteen sosiaalityöntekijän näkökulmasta, voin vain todeta Höykinpuron ym. (2018, 120) mukaisesti sen, että kaikki lapsesta saatu tieto on sosiaalityöntekijälle tärkeää.

Perhehoidon vastuutyöntekijöiden näkökulmasta havainnointilomake auttoi vastuutyöntekijää kohdistamaan tukeaan paremmin perhehoitajille. Vastuutyöntekijöiden mielestä lomake toi esiin paremmin lapsen arkea ja teki lasta näkyvämmäksi myös vastuutyöntekijöille, johdattelevien kysymysten ja jäsennellymmän rakenteensa ansiosta. Vastuutyöntekijät kokivat, että lomake suuntaa hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemistä kohti ja tuo esiin lapsen näkökulmaa systeemiseen toimintamalliin. Vastuutyöntekijät toivoivat, että sekä suunnitelma että toimintamalli otettaisiin laajemmin käyttöön myös perhehoidon puolella.

Työni tavoitteena oli uudistaa sijoitetun lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa. Perhehoidon vastuutyöntekijöiden sekä perhehoitajien arvioiden perusteella uudistettu havainnointilomake otetaan käyttöön lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa aikaisempien lomakkeiden tilalle. Uudistetun havainnointilomakkeen katsottiin keräävän kattavammin ja jäsennellymmän tietoa sijoitetusta lapsesta kuin aikaisemmat lomakkeet. Perhehoitajat ja perhehoidon vastuutyöntekijät kokivat lapsen äänen tulevan paremmin kuuluviin Lapsen kuulumiset osuuden Kolmen talon mallin mukaan johdosta. Osuus jää myös käyttöön lyhytaikaisessa perhehoidossa, mutta se irrotetaan havainnointilomakkeesta omaksi osuudekseen.

6.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Systeemisyyys lastensuojelussa on uusi suuntaus, eikä perhehoitajat ole päässeet olemaan vielä mukana systeemisessä työskentelyssä, muutamaa perhehoitajaa lukuun ottamatta. Kun perhehoitajat pääsevät mukaan laajemmin systeemisen toimintamallin työskentelyyn, mielestäni olisi mielenkiintoista tutkia heidän kokemuksiaan ja rooliaan osana lapsen systeemiä.

Hoito- ja kasvatussuunnitelmia ei ole vielä perhehoidossa sijoitetuille lapsille tehty, koska se on myös uusi asia lastensuojelussa, eikä laki velvoita sitä tekemään, kun rajoitustoimenpiteitä ei käytetä. Mielestäni olisi kuitenkin lapsen ja perhehoitajan tavoitteiden asettelun näkökulmasta hyvä laatia ja toivonkin, että suunnitelman tekeminen tulee yleistymään tulevaisuudessa myös perhehoidossa. Mielestäni olisi mielenkiintoista tutkia hoito- ja kasvatussuunnitelmaa nimenomaan perhehoitajalle asetettujen tavoitteiden ja heille annettujen ohjeiden näkökulmasta.

Lapsen kuulumiset osuus jäi tässä työssä melko pieneksi osa-alueeksi, eikä monikaan perhehoitaja vielä ehtinyt kokeilemaan tätä osiota lasten kanssa. Kolmen talon malli on perhehoitajille aivan uusi juttu ja vaikka tein perhehoitajille pienen ohjeen Kolmen talon mallin käytöstä, vaatii sen käyttöönottamisen lisää tietoa, perehtymistä ja harjoittelua. Mielestäni olisi hyvä kehittää lasten kuulumiset osuutta lisää niin, että lapsen ääni tulisi paremmin kuuluviin ja siitä tulisi perhehoitajille hyvä väline lapsen kanssa keskusteluun. Myös sosiaalityöntekijä voisi saada lomakkeesta enemmän tietoa, kun se olisi toimiva ja perhehoitajat sitä osaisivat paremmin hyödyntää.

Lähteet

- Anttila, V-J. 2022. Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19). Lääkärikirja Duodecim 1.4.2022. Viitattu 11.4.2022. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257>
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Arene. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 30.10.2021. Saatavissa <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Civil, T., Abrahamsson, O., Mäki-Fossi, S. & Miettunen, N. (toim.) 2019. Systeeminen lastensuojelu monitoimijaisuuden ja osallisuuden varmistavana verkostotyönä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 34/2019. Viitattu 9.3.2022. Saatavissa <https://www.julkari.fi/handle/10024/139077>
- Eriksson, P. & Säles, E. (toim). 2021. Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen. Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos Työpaperi 6/2021. Viitattu 9.11.2021. Saatavissa <https://www.julkari.fi/handle/10024/141024>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Höykinpuro, M., Sauramäki, S. & Välimaa, M. 2018. Kuulumisia selvittelevä haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 115-130.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karelia ammattikorkeakoulu. 2021. Karelian opinnäytetyön ohje: Opinnäytetyön eri muodot. Viitattu 30.10.2021. Saatavissa <https://libguides.karelia.fi/c.php?g=679019&p=4901221>
- Kettukuja, M., Maula, R & Vaattovaara, V. 2018. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito. PRIDE-valmennuksen lisämateriaali. Lyhytaikaista sijaisvanhemmuutta harkitseville. Jyväskylä: Pelastakaa Lapset ry.
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Sprooff, A-K. (toim.) 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen toimikunnan julkaisuja

3/2019. Toinen, uudistettu painos. viitattu 15.11.2021. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi/ihmistieteiden-eettinen-ennakkoarviointi>

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019. Viitattu 29.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>

Laki perhehoitolain muuttamisesta 510/2016. Viitattu 16.3.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160510>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Viitattu 29.10.2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999. Viitattu 10.2.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 4.11. 2021. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>

Mäkitalo, S. & Sabbah, S. 2021. Sosiaalihojaaja, perhehoidon vastuutyöntekijä ja sosiaalihojaaja, perhehoidon vastuutyöntekijä. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. Haastattelu 24.11.2021.

Perhehoitolaki 263/2015. Viitattu 26.1.2022. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki>

Perhehoitoliitto. a. Toimeksiantosopimus. Viitattu 27.1.2022. Saatavissa https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/toimeksiantosopimus

Perhehoitoliitto. b. Perhehoidon tuki. Viitattu 27.1.2022. Saatavissa https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/perhehoidon_tuki

Perhehoitoliitto. c. Perhehoidosta maksettavat korvaukset. Viitattu 9.3.2022. Saatavissa https://www.perhehoitoliitto.fi/minustako_perhehoitaja/perhehoitajan_tehtava/perhehoidost_a_maksettavat_korvaukset

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. 2021. Lyhytaikaisen perhehoidon käytännöt vuonna 2021. Päijät-Hämeen kuntayhtymä. Esite.

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. a. Lyhytaikainen perhehoito. Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä. Esite.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2020. Yhtymä. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/>

- Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä. 2021. Lastensuojelun perhehoito. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://www.phhyky.fi/fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/lapsiperhepalvelut/palvelukuvaukset/lastensuojelun-perhehoito/>
- Päijät-Sote. a. Asiointi Päijät-Sotessa. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/>
- Päijät-Sote. b. Päätöksen teko ja hallinto. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/yhtyma/hallinto/>
- Päijät-Sote. c. Päijät-Sote – Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöpalvelut. Viitattu 11.11.2021. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/yhtyma/>
- Päijät-Sote. d. Aikaisemmat tilannekuvat. Viitattu 11.4.2022. Saatavissa <https://paijat-sote.fi/koronavirus/tilannekuva/aikaisemmat-tilannekuvat/>
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Saastamoinen, K. 2020. Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72. Viitattu 18.11.2021. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Sudenlehti, J. 2018. Systeminen ja moninäkökulmainen ymmärrys. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. Tulevaisuuden lastensuojelu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry, 17–34.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Perhehoitajan asema. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 16.11.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2021. Systeminen toimintamalli lastensuojelussa. Viitattu 30.10.2021. Saatavissa <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/systeminen-toimintamalli-lastensuojelussa>
- Tietoarkisto. Mittaaminen: Mittarin luotettavuus. Viitattu 16.4.2022. Saatavissa <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodit/kuvaus/kvanti/mittaaminen/luotettavuus/>
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja

aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. 4. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–120.

Varantola, K., Launis, V., Helin, M., Sprooff, S-K & Jäppinen, S. (toim.) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen toimikunta. Viitattu 30.11.2021. Saatavissa <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Liite 1. Sijoitetun lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa

Lapsiperhepalvelut/ Lastensuojelu
Kodin ulkopuoliset palvelut/ Lyhytaikainen perhehoito

HAVAINNOINTIA SIJOITETUSTA LAPSESTA LYHYTAIKAISESSA PERHEHOIDOSSA

Lapsen nimi _____
Perhehoitaja/t _____
Havainnoinnin ajanjakso _____

Lapsen toteutuneet tapaamiset ja yhteydenpito vanhempien kanssa

Lapsen tapaamiset toteutuneet:

Äidin kanssa kertaa sovitusta kerrasta

Isän kanssa kertaa sovitusta kerrasta

Muu yhteydenpito toteutunut suunnitellusti (esim. puhelut, viestit ja videopuhelut)

Äidin kanssa kyllä osittain sovitusti ei

Isän kanssa kyllä osittain sovitusti ei

Lapselle mieluisat asiat ja lapsen vahvuudet

Millaisista asioista lapsi pitää ja nauttii? Mitä hän tekee mielellään?

Mitä vahvuuksia tai erityistaitoja lapsella on?

Mitä muuta myönteistä haluat kertoa lapsesta?

Lapsen psyykinen kehitys, hyvinvointi ja vuorovaikutus

Millainen lapsi on teillä ollessaan?

Millainen mieliala lapsella on ollut teillä ollessaan?

Kuinka lapsi ilmaisee tunteitaan?

Millaisista asioista lapsi puhuu tai kommunikoi sekä ilmaisee tarpeitaan teillä ollessaan?

Onko lapsella pelkoja tai erityispiirteitä käyttäytymisessä?

Miten lapsi on arjessa vuorovaikutuksessa eri ihmisten kanssa?

Muut lapsen hyvinvointiin liittyvät kontaktit (esim. terapiat, neuvola, kuraattori, psykologi)? Onko tapaamiset toteutuneet suunnitellusti?

Lapsen arkiset toimet

Miten lapsi suoriutuu arjen toimista (esim. koulu, päiväkot, kerho)?

- sujuu hyvin tarvitsee aikuisen tukea, millaista?

Lisää:

Leikkiminen, pelaaminen ja ulkoilu

- sujuu hyvin tarvitsee aikuisen tukea, millaista?

Lisää:

Siirtymätilanteet ja oman vuoron odottaminen (esim. leikin lopettaminen, tulo- ja lähtötilanteet)

- sujuu hyvin tarvitsee aikuisen tukea, millaista?

- tilanteesta riippuen sujuvaa tai tarvetta aikuisen tukeen

Lisää:

Syöminen

- sujuu hyvin tarvitsee aikuisen tukea, millaista?
 syö itsenäisesti harjoittelee itsenäistä syömistä/sormisyöntiä
 syö monipuolisesti toive monipuolisemmasta syömisestä

Lisää:

Nukkumaan meno ja nukkuminen

- nukkumaan meno sujuu hyvin nukkumaan menemisessä tarvitsee tukea
 nukkuu hyvin nukkumisessa haasteita

Lisää:

Hygienia

- suihkussa/kylvyssä käynti sujuu hyvin suihkussa/kylpemisessä tarvitsee tukea
 huolehtii omasta hygieniastaan hyvin hygieniassa tarvitsee aikuisen tukea

Lisää:

WC-käynnit

- sujuu hyvin tarvitsee aikuisen tukea
 vaipat oppinut kuivaksi yökastelua
 potalla käyntiä

Lisää:

Yhteydenpito läheisiin
Äidin ja isän tapaamiset

Tapaamiset pvm.						
Sujunut sovitusti	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I
Tapaaminen sovittua lyhempi	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I
Peruuntumisesta ilmoittanut	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I
Peruuntunut ilmoittamatta	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I	☐ Ä ☐ I

A= äiti ja I = Isä

Tapaamisten perumiseen vaikuttaneet asiat?

Tapaamisissa mukana olleet muut henkilöt ja onko niistä sovittu etukäteen?

Onko lapsen yhteydenpito läheisiin (esim. biologisiin vanhempiin, sisaruksiin, hänelle läheisiin ihmisiin) toteutunut sovitusti?

Miten vanhempien yhteydenpito on toteutunut perhehoitajan kanssa?

Onko lapsen käyttäytymisessä ollut havaittavissa muutoksia ennen tapaamista tai yhteydenpitoa, niiden aikana tai niiden jälkeen?

Onko lapsi ilmaissut oman toiveensa läheisten yhteydenpidossa (esim. yhteydenpitoa useammin, harvemmin tai henkilön kanssa, jota ei ole tavannut vähään aikaan)?

Kenestä läheisistään lapsi puhuu?

Muita havaintoja

_____ / _____ 20____

 Täyttäjän allekirjoitus/allekirjoitukset:

 _____

 _____

Liite 2. Lapsen kuulumiset lomake Kolmen talon mallin mukaan

Lapsiperhepalvelut/ Lastensuojelu
Kodin ulkopuoliset palvelut/ Lyhytaikainen perhehoito

LAPSEN KUULUMISET Kolmen talon mallin mukaan

Hyvien asioiden talo

Lapsiperhepalvelut/ Lastensuojelu
Kodin ulkopuoliset palvelut/ Lyhytaikainen perhehoito

Huolien talo

Toiveiden talo

____ / ____ 20 ____

Täyttäjän allekirjoitus

Liite 3. Tietoa Kolmen talon mallista perhehoitajalle

Kolmen talon malli on Kiikan (2020, 46) mukaan australialaisen sosiaalityöntekijän kehittämä positiivista työtettä vahvistava malli, jonka avulla lapsi tai nuori saa mahdollisuuden miettiä kokemuksiaan ja tunteitaan monipuolisesti. Kolmen talon avulla lapsi voi ilmaista ajatuksiaan sekä piirtämällä että kirjoittamalla, iästä riippuen. Työskentelytapana tässä mallissa on keskustelu lapsen kanssa mahdollisimman avointen kysymysten avulla, niin että lapsi näiden avulla piirtää tai kirjoittaa ajatuksiaan jokaisen talon kohdalle.

Aholan ja Aholan (2016, 40–42) mukaan Kolme taloa ovat teemoiltaan hyvien asioiden talo, huolien talo sekä haaveiden ja toiveiden talo. Lapselle kerrotaan ensin kolmesta erilaisesta talosta, jonka jälkeen aloitetaan **Hyvien asioiden talosta**, joka luo positiivisen ilmapiirin keskustelulle. Keskustelussa voi apuna käyttää seuraavaa haastattelumallia:

- *Tässä on talo, jonka nimi on "hyvien asioiden talo". Siellä on kaikkia niitä kivoja ja tärkeitä asioita, joita sinun elämässäsi on. Kerro minulle niistä asioista.*
- *Milloin täällä talossa on mukavinta ja turvallisinta? Mitä silloin tehdään ja kenen kanssa?*
- *Mitä teet tässä talossa mieluiten?*
- *Missä asioissa sinä olet taitava? Entä missä olet äidin mielestä taitava? Entä isän mielestä? Entä _____ (lapsen nimeämiä tärkeitä ihmisiä) mielestä?*

Huolien talossa on tarkoitus keskustella lasta huolettavista asioista sekä siitä millaista pelkoa tai huolta liittyy eri tilanteisiin. Keskustelussa voi apuna käyttää haastattelumallia:

- *Tämä talo on nimeltään huolien talo. Sieltä löytyvät kaikki sellaiset asiat, jotka sinua huolettavat tai pelottavat.*
- *Mitkä asiat sinua huolettavat (vähän, melko paljon, todella paljon)?*
- *Mistä tai kenestä olet eniten huolissasi? Mitä pelkää silloin tapahtuvan?*
- *Millaisia tällaiset tilanteet ovat? Mikä silloin auttaa?*
- *Kenelle silloin voisi asiasta kertoa?*

Haaveiden ja toiveiden talosta keskustellaan viimeiseksi. Tähän taloon liittyy kaikki sellaiset asiat, joista lapsi haaveilee. Myös millaisia asioita hän toivoo perheelleen tulevaisuudessa tapahtuvan. Apuna voi käyttää seuraavaa haastattelumallia:

- *Tämä kolmas talo on haaveiden ja toiveiden talo. Minkä värinen sen pitäisi sinun mielestäsi olla? Tästä talosta löytyvät sellaiset asiat, joista sinä haaveilet.*
- *Mitä hyviä asioita sinä toivoisit perheellesi tapahtuvan tulevaisuudessa?*
- *Mitä te silloin teette? Keitä kaikkia on mukana? Mitä silloin syödään?*
- *Muita tarkentavia kysymyksiä. (Ahola & Ahola 2016, 40–42.)*

Asianumero	D/3178/13.00.00.01/2021
Päätöslaji	Opinnäytetyö
Otsikko	Luvan myöntäminen opinnäytetyölle - Vainio Piritta: Sijoitetun lapsen havainnointilomakkeen uudistaminen lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa sekä systeemistä työtettä tukevaksi
Päätöserustelut	<p>Opinnäytetyön tavoitteena on uudistaa sijoitetun lapsen havainnointilomake lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ja systeemistä työtettä tukevaksi.</p> <p>Opinnäytetyöstä ei aiheudu kuluja yhtymälle.</p> <p>Olen tutustunut hakemukseen liitteineen ja pidän opinnäytetyön suorittamista perusteltuna.</p>
Päätös	<p>Päätän myöntää tutkimusluvan ajalle helmikuu 2022- huhtikuu 2022 seuraavin ehdoin ja edellytyksin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opinnäytetyössä huolehdittava, että anonymiteetti säilyy - saadut tiedot ovat salassa pidettäviä ja niiltä saa käyttää vain lupahakemuksessa määriteltyyn tutkimukseen, rekisteriselosteen mukaisesti - tutkimuksen aikana rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että tutkimuksessa muodostuvat yksittäisen henkilön identifiointiin mahdollistavat tutkimusaineistot säilytetään omina asiakirjoista erillisinä aineistoina ja suojataan asiattomilta pääsyyiltä sekä manuaalisten että atk-tiedostojen osalta. - jos tutkimusasetelmissa, -henkilöissä tai tiedonkeruussa tulee muutoksia, tulee niistä ilmoittaa lupaviranomaiselle ja tarvittaessa hakea uusi lupa - tietosuojasysteistä tutkimuksen tulokset tulee julkistaa siten, ettei niistä voi tunnistaa yksittäistä henkilöä. Tulosten raportoinnissa ja julkaisemisessa on noudatettava tieteen eettisiä ohjeita. - lupa voidaan peruuttaa, jos lupapäätöksen ehtoja rikotaan - lupapäätöksen saajan tulee antaa päätös tiedoksi kaikille tutkimusryhmän jäsenille ja valvoa ehtojen täyttymistä -henkilötietojen käsittely tapahtuu EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) mukaisesti <p>Luvan saanut on velvollinen toimittamaan tutkimuksesta tulleiden julkaisujen kopiot tai muu kirjallinen selvitys tutkimuksen tuloksista.</p>

Kallio Eija, 01.02.2022 16:09

Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Keskussairaalankatu 7, 15850 Lahti
Vaihda (03) 819 11 - kirjaamo@phtyky.fi - Y-tunnus 0215606-8

Perhe- ja sosiaalipalvelut/Lapsiperhepalvelut
Tulosaluejohtaja

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

01.02.2022/9 §

Tämän luvan myöntämiseen liittyvät tutkimuslupahakemusasiakirjat on tallennettu asianhallintajärjestelmä TWebiin.

Lisätietojen antaja	Palveluesimies Pirkko Haikara, p. 050 398 7440
Toimivallan peruste	Hallintosääntö 7.8.2020 26 §
Nähtävänäoloaika	02.02.2022
Nähtävänäolopaikka	Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Kirjaamo, Keskussairaalankatu 7 15850 Lahti
Muutoksenhaku	Oikaisuvaatimus
Saaja	Piritta Vainio
Tiedoksi	Pirkko Haikara, Pinja Salmi
Liitteet	Tutkimuslupahakemukseen liittyvät asiakirjat

Allekirjoitus Eija Kallio
Tulosaluejohtaja